

Aðalskráning fornleifa á Oddsstöðum á Melrakkaslétu

Oddgeir Hansson

FS399-08131

Reykjavík 2008

Forsíðumyndin er af gömlu tundurdufli sem rak á Oddstaðafjörur og var lengi notað sem ker undir keytu.

© *Fornleifastofnun Íslands*
Bárugötu 3
101 Reykjavík

Sími: 551 1033
Fax: 551 1047
Netfang: fsi@instarch.is

Efni

1. Inngangur	5
2. Um fornleifaskráningu og löggjöf	6
3. Aðferðir	8
4. Fornleifaskrá	10
NP-062 Oddstaðir.....	10
5. Tölfræði og hættumat. Rannsóknir og kynning.	57
Tölfræði/Hlutverk.....	57
Hættumat	58
Rannsóknir og kynning	58
Heimildir:.....	61
Heimildamenn	61
Kort:	61
Ritheimildir:	61
Viðauki 1. Hnitaskrá í ISN93.....	62
Viðauki 2. Fornleifakort.....	64

1. Inngangur

Á vormisseri 2008 fóru Landeigendur á Oddstöðum á Melrakkasléttu í Norður-Þingeyjarsýslu þess á leit við Fornleifastofnun Íslands að hún tæki að sér skráningu fornleifa á jörðinni. Á Oddstöðum var hefðbundinn búskapur aflagður árið 1962 en jörðin hefur samt sem áður nýtt til sumardvalar af landeigendum. Þar eru nú tvö íbúðarhús, þ.e gamla íbúðarhúsið sem byggt var 1909 og svonefnd Afaborg byggð 1983. Ákváðu landeigendur að láta gera fornleifaskráningu ef til þess kemur að ráðist verði í frekari húsbyggingar á jörðinni á komandi árum, til þess að koma í veg fyrir að fornleifum væri raskað af vangá.

Fornleifaskráning á vettvangi var gerð dagana 08.-11. ágúst 2008 af Jóhanni Gunnarssyni og Oddgeiri Hanssyni og sá hinn síðarnefndi jafnframt um úrvinnslu gagna og skýrsluritun. Áður hafði skýrsluhöfundur safnað heimildum um fornleifar í landi Oddstaða og leiddi heimildakönnun í ljós 36 fornleifar á jörðinni. Strax við upphaf vettvangskönnunar varð þó ljóst að nokkur aukning mundi verða á fjölda fornleifa og fór svo að lokum að skráða voru 81 fornleif á jörðinni. Tekin voru viðtöl við staðkunnuga og gengið á alla minjastaði, þeir hnitsettir og teiknaðir upp ef um rústir var að ræða. Auk þess voru ritaðar ítarlegar lýsingar á hverjum stað fyrir sig.

Efnisskipan í þessari skýrslu er svipuð og í öðrum skýrslum um skráningu fornleifa. Á eftir inngangi er kafli um fornleifaskráningu sem m.a. gefur yfirlit um þróun fornleifaskráningar á Íslandi og löggjöf er varðar verndun fornleifa (2. kafli), en í kjölfar hans kemur svo kafli um þær aðferðir sem Fornleifastofnun beitir við fornleifaskráningu (3. kafli). Því næst svo skrá yfir fornleifastaði sem kannaðir voru sumarið 2008 (4. kafli) en í 5. kafla eru svo gefið yfirlit um tölfræði og hættumat minjastaða auk þess sem settar verða fram tillögur um verndun og kynningu fornminja og frekari rannsóknir. Fyrir aftan skýrsluna eru svo viðaukar með staðsetningarhnitum fornleifa í ISN93 (Viðauki 1) og minjakortum (Viðauki 2).

Meginheimildamaður skráningarmanna var Vera Sigríður Sigurðardóttir (fædd 1940) en auk hennar nutu þeir aðstoðar systra hennar Guðrúnar (fædd 1948) og Þorbjargar (fædd 1942). Eru þær allar uppaldar á Oddstöðum og eiga bestu þakkir skyldar fyrir ómetanlega aðstoð, veitingar og óþrjótandi áhuga á

viðfangsefninu. Áður en lengra er haldið er rétt að taka fram að skýrsla þessi er fyrsta fornleifakönnun sem gerð er á Oddsstöðum. Hún ætti að vera haldgott yfirlit um fornleifar þar en ekki er víst að hún sé tæmandi. Fleiri minjastaðir gætu átt eftir að finnast með frekari vettvangs- og heimildakönnun og loftmyndatöku.

2. Um fornleifaskráningu og löggjöf

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenszka fornleifafélags, einkum staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin 1900 dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdaglegar fyrir hundrað árum eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun, og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning. Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmiskonar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna. Slík heimildakönnun er nauðsynlegur undirbúningur undir vettvangsathuganir en hún getur líka skilað sjálfstæðum niðurstöðum. Nægilegar heimildir eru til, til að gefa grófa mynd af fjölda, eðli og ástandi minja á ákveðnum svæðum, og skipuleg heimildaúttekt í því skyni getur komið að gagni við skipulagsgerð jafnt sem minjavernd og rannsóknir. Af þessum ástæðum hefur Fornleifastofnun Íslands á undanförunum árum unnið að þróun aðferða við fornleifaskráningu sem fela í sér að skráningunni er skipt í þrjú afmörkuð stig og eru þar höfð til viðmiðunar hin þrjú stig skipulagsvinnu. Svæðisskráning er gerð fyrir svæðisskipulagsgerð, aðalskráning fyrir aðalskipulagsgerð og deiliskráning fyrir deiliskipulagsgerð. Svæðisskráning felst í öflun heimilda um fornleifar á viðkomandi skipulagssvæði og söfnun gagna sem gefa margvíslegar vísbendingar um menningarminjar. Markmið svæðisskráningar er að gefa heildaryfirlit um ástand og eðli menningarminja á skipulagssvæðinu, finna og skilgreina svæði og staði sem eru

sérstaklega athyglisverðir eða í sérstakri hættu og vera undirbúningur undir aðalskráningu fornleifa. Aðalskráning felst í vettvangsvinnu og miðar að því að staðsetja og kortleggja einstaka minjastaði og lýsa þeim á skipulegan hátt. Deiliskráning er síðan nákvæmari úttekt á litlu svæði og er unnin samhliða áætlanagerð um endanlega ráðstöfun jarðnæðis.

Á undanfórnum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 10. grein þjóðminjalaga (nr. 107, 2001), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: „Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja ...“ Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið þessari löggjöf. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölþætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn, enda er skilgreining á fornleifum í þjóðminjalögum víðtæk. Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum og öskuhaugum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mó gröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;
- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

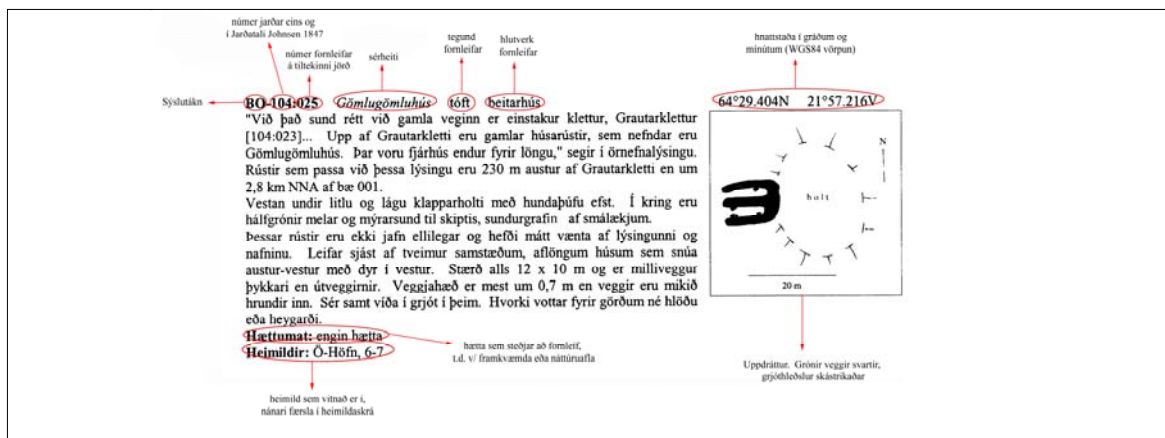
Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar.

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari skilgreiningu er fylgt við hefðbundna fornleifaskráningu.

Í september 2008 höfðu upplýsingar um 87.435 minjastaði verið færðar inn í Ísleifu, gagnagrunn Fornleifastofnunar Íslands. Þar af höfðu tæplega 20.000 verið skoðaðir á vettvangi.

3. Aðferðir

Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur hver sýsla skammstafað heiti (ÁR, NP o.s.frv.) og hver jörð hefur þriggja stafa númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Skipting jarða um miðja 19. öld ræður ekki aðeins númerum í skránni heldur er miðað við hana þegar ákvarðað er hvaða jörð ákveðnir minjastaðir tilheyra. Hverjum minjastað er gefin kennitala sem er þriggja stafa númer sem hengt er við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: NP-062:001). Fornleifaskrá hvernar jarðar hefst á stuttu yfirliti yfir skiptingu jarðarinnar, eignarhald hennar og matsverð, og einnig

er gefin stutt lýsing á náttúrufari og búskaparaðstæðum og sléttun túna. Þar á eftir kemur listi yfir fornleifar sem fundist hafa heimildir um.

Í skránni fær hver minjastaður eina grein og er framsetning upplýsinganna stöðluð. Í fyrstu línu hvernar greinar eru grunnupplýsingar auðkennisnúmer, sérheiti, tegund, hlutverk og hnattstaða. Á eftir auðkennisnúmeri kemur sérheiti hennar ef eitthvert er og síðan tegund. Með tegundarflokkun er leitast við að skilgreina hvers eðlis fornleifin er, þ.e. hvort um er að ræða mannvirki af einhverju tagi sem enn sést, og þá hverskyns (t.d. töft, garðlag eða varða), mannvirki sem vitað er um en er horfið (heimild, örnefni) eða fornleif sem ekki hefur verið mannvirki (álagablettur, sögustaður eða nátttröll). Allir fornleifastaðir

eru greindir til tegundar en hlutverk þeirra er ekki alltaf hægt að ákvarða. Á eftir hlutverki kemur hnattstaða minjastaðarins í gráðum og mínútum. Mæling hnattstöðu er gerð með GPS staðsetningartækjum (stillingin WGS 84) og er mælt í miðju hvers minjastaðar. Áætlað frávik frá miðju sé ekki meira en 10 metrar að meðaltali.

Þar sem getur um „heimild um...“ t.d. útihús, þá er átt við að eingöngu eru til heimildir um staðinn, en minjar hafa ekki fundist á vettvangi við skrásetningu. Þó engar minjar hafi fundist, er engu að síður tekin hnattstaða staðarins ef unnt hefur verið að ákvarða hann á grundvelli fyrirbyggjandi upplýsinga með um 50 metra fráviki.

Í annarri línu hefst lýsing minjastaðar oftast á tilvitnun í fyrirbyggjandi heimildir en síðan er staðsetningu hans lýst. Þar á eftir kemur oft lýsing á aðstæðum og síðast lýsing á mannvirkinu sjálfu ásamt með öðrum upplýsingum sem við eiga.

Þessu næst er lagt mat þá hættu sem minjastaðurinn kann að vera í. Hættustig eru eftirfarandi: 1) engin hætta, 2) hætta og 3) stórhætta. Þeir minjastaðir sem eru fjarri byggð og öllu því umróti sem hugsanlega gæti skemmt þá teljast ekki í hættu. Minjar nálægt íbúðarbyggð eða á svæðum þar sem framkvæmdir eiga sér stað teljast í hættu ef hugsanlegt er talið að þeim verði rótað. Sem dæmi um slíka staði má telja fornleifar í túni en þær teljast í hættu vegna þess umróts sem fylgir ábúð og búskap og minjastaðir sem eru á svæði þar sem framtíðar landnotkun er óráðin. Í stórhættu teljast minjastaðir þar sem miklar líkur teljast á að stöðum kunni að verða raskað vegna áætlaðs eða fyrirsjáanlegs umróts. Sem dæmi um slíka staði má nefna minjastaði sem eru á skipulagssvæði þéttbýlis, inni í skógræktarreitum, innan áhrifasvæðis stórframkvæmda eða sem uppblástur og aðrar náttúrulegar orsakir eins og sjávarrof ógna.

Gerð er grein fyrir hver er hættuorsök hverju sinni. Þá er í síðustu línu getið heimilda ef einhverjar eru, oft með skammstöfunum, en úr þeim er leyst í heimildaskrá aftast í skýrslunni.

4. Fornleifaskrá.

NP-062 Oddstaðir

12 hdr 1712: Eigandinn Jón Vigfússor að Lögmannshlíð. Ábúandinn Jón Jónsson. Lanskuld x specieríxdalir, og so hefur áður verið það menn til minnast....Vellen Katla austare, hjáleiga í eyði síðan næstu fardaga. Bygð fyrir manna minni vestur með sjónum...Nupskatla kallast og Vestare Vellenkatla, önnur eyðihjáleiga. Bygð fyrir manna minni vestur með sjónum, og varaði byggðin inn til bólunnar...(Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín) 12hdr. 1847. Bændaeign. Vestari Vellenkatla/Nupskatla nefnd sem hjáleiga frá Oddsstöðum 1847. (Jarðatal Johnsens). Nupskatla varð svo sjálfstæð jörð seint á 19. öld. (Jarðatal Johnsens). Í sóknarlýsingu frá því 1839 er jörðin sög 8hdr (SS). "Oddsstaðir er landnámsjörð, sem víða er getið í fornum ritum... Jörðin hefur lengi verið í eigu

Ljósmynd 1. Gamla íbúðarhúsið á Oddstöðum, byggt 1909. Horft til austnorðausturs.

sömu ættar...Hún fór í eyði 1962. Byggingar: Íbúðarhús 1909, steipt, 109 m². Geymsla 1909, steipt, 56,4 m. Oddstaðasystur og afkomendur eru eigendur að húsinu og hefur fólk þeirra þar sumardvöl og nýtir hlunnindi, varp, reka og silungsveiði...[Afaborg]: Á árinu 1983 var hafist handa að reisa sumarhús í landi Oddsstaða, í svonefndu Hjallanesi. Þar örskammt vestur af eru margar tóftir fjárborga frá löngu liðnum tímum (sjá t.d 058)...Lagður hefur verið bílvegur þarna norður og eins hefur verið gerð lendingarbraut fyrir litlar flugvélar á nýræktartúni skammt vestan við Oddsstaði. Landið er í eigu Oddsstaðasystkina og afkomenda...[Vatnsendi]: Vatnsendi er nýbýli, sem reist var í landi Oddsstaða á árunum 1947-1948...Það er að grunni 1/3 úr Oddsstöðum með öllum gögnum og gæðum... Jörðin er í eigu Oddsstaðasystkina. Keyptu þau býlið eftir að það fór í eyði og sameinuðu aftur Oddsstöðum...Jörðin fór í eyði 1957," segir í Landi og Fólki, 344-346.

1712: Leigukúgildi ii, og so að fornu. Leigur falla niður fyrir umboðsmeðferð á jörðunni Skinnalóni. Kvaðir öngvar í 40 ár, en áður var hjer skip sem landsdrottinn átti...Kvikfje iii kým, lx ær, xx sauðir tvævetrir og eldri, xii vetur <gamlir>, xx lömb, iii hestar, i hross. Fóðrast kann i kým og naut ábúandi heystyrks af Sigurðarstöðum nokkur ár. Útgangur í fjörunni lítill og á landi svipull fyrir fannlögum, þó gengur roskið fje oftast í meðalárum gjafrarlaust. Hestaganga í lakara lagi. Torfstunga næg, rista lók. Rifhrís og víðir mjög lítið til heystyrks. Elt er morviði af rekanum þegar hann gefst, en það er skortur á hönum öðru hvörju, og er þá eldiviðarlaust. Eggver af æðifugli í einum sjáfarhólma hefur verið gott, og kann nú að fást í meðalári 5 eður 6 fjórðungar dúns og egg að því skapi. Selveiði af látursel hefur

áður góð verið, fer mjög til rýrðar, er þó að nokkru gagni, betalar þó valla kostnaðinn. Rekavon góð, og á jörðin allan rekann, og nýtur ábúandi hans og gjörir landsdrottni þar fyrir öngvan reikning, því hönum er ljent jörðin fyrir áðursagt gjald til allra nytsemda bæði sjós og lands. Hroknkelsaveiði hefur áður gagnvæn verið í netjum, sem nú hefur öldungis brugðist í nokkur ár. Silúngsveiði hefur nokkur verið í Skerjalónum (það er eitt stöðuvatn), hún hefur smám saman farið til rýrðar, nú engin. Engið er lítið í foræðismýri sem sprettur sjaldan. Úthagar eru nægir. Hætt er kvikfje fyrir sjáfarlónum, einkanlega á vetur. Kirkjuvegur hálf þingmannaleið. Heimræði er hjer og lending góð, og gengur hjer nú eitt skip ábúanda. [Vellenkatla austare]:...afdeild einasta að túni. Landskuld xxx álnir í landaurum til heimabóndans. Leigukúgildi ekkert. Kvöð var skipsáróður á skipi heimabóndans, sem að hjer gekk öðru hvörju. Fóðrast kann í úngneyti, og er það ekki áður talið heimajörðunni. Aftur má hjer byggja, þó er það til rýrðar heimajörðunni sem beitarinnar má ei án vera að skaðlausu. [Nupskatla/ Vestare Vellenkatla]:...afdeild einasta að túni ut supra. Landskuld xl í landaurum til heimabóndans. Leigukúgildi ekkert. Kvöð var skipsáróður ut supra. Fóðrast kunni í ungnetyi, og er það ei talið heimajörðunni. Aftur má hjer byggja, ef fólk til fengist, jörðunni að skaðlausu. (Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín) 1910: Tún 1,7 ha. c.a 0,5 slétt. "Oddstaðir[...]stendur lítið eitt fyrir ofan Vellanköttlu. Túnið er nærfellt allt slétt. Engjar eru nokkuð sunnar, sem eru álitnar með þeim betri á Sléttu. Skammt fyrir austan túnið er Vestari- og Austariey með æðarvarpi í. Sömu leiðis Örfaratjörn þar rétt hjá með hólma í. Einnig er svokallað Suðurvotn rétt fyrir sunnan bæinn með varphólma í, og í því vatni er töluverð silungsvæði. Á þessari jörð er kópaveiði nokkur," segir í Sýslu og sóknarlýsingum, 238. "[Oddsstaðir] er ein landstærsta jörð á Sléttu. Land er breitt við sjó, eða frá Keldu við Skálaneslón austur að Náthagaós á mörkum Sigurðarstaða og svo allar götur með Oddsstaðalónum. Í þeim eru tvær varpeyjar og er þar æðarvarp. Æðarvarp er einnig í hólum í Skerjalónum og í hólma í Suðurvotni, sunnan við bæinn. Í Skerjalónum, Suðurvotni og Vellanköttluvatni er silungur. Fyrir kunnuga er hægt að sigla vélbátum um Vesturós inn í lónin og var þar löngum róði til fiskjar. Ræktunarland er talsvert á þurru, lyngvöxnum holtum og móum og var búið að gera allstórt tún, um 10 ha, áður en jörðin fór í eyði..." segir í Landi og Fólki, 344.

NP-062:001 bæjarhóll bústaður

66°29.938N 16°25.839V

Ljósmynd 2. Bæjarhóllinn á Oddsstöðum. Horft til suðvesturs

"Bærinn stendur við suðurbotninn á allmiklu lóni, sem heitir Oddsstaðalón. Bærinn stendur rétt við lónið. Íbúðarhúsið á jörðinni stendur enn; það er upprunalegt timburhús frá 1909, en steypt var utan um það 1940," segir í örnefnaskrá. Íbúðarhúsið frá 1909, sem er með niðurgrofnu kjallara, stendur enn. Er það sunnanvert í hinum eiginlega bæjarhól. Gamli bærinn, eða sá sem var næst á undan

Íbúðarhúsinu frá 1909, stóð norðan við það. Fjós og skemma voru byggð við húsið þegar steipt var utanum það árið 1940, en fram að því var fjós gamla bæjarins notað.

Í þýðu, óræktuðu túni.

Hinn eiginlegi bæjarhóll er á lágri náttúrulegri hæð og sést móta fyrir rústum hér og þar norðan við núverandi íbúðarhús, auk þess sem hóllinn er afmyndaður af stórbýfi sem bendir til þess að þar geti mannvirki leynst í jörðu. Rústirnar á hólnum eru þó það illgreinanlegar að erfitt er að átta sig á lögun einstakra bygginga. Ekki er ljóst hvar hinum eiginlega bæjarhól sleppir og hin náttúrulega hæð tekur við en bæjarhóllinn virðist mest um 53 m á lengd, um 46 m á breidd og líklega mest um 2 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort c.a. 1920; Ö-Oddstaðir, bls. 1

NP-062:002 *Smiðjuhóll* þúst smiðja

66°29.934N 16°25.775V

"Suður af húsinu [sjá 001] er ofurlítill bunga, sem heitir Gunnarshóll. Ekki er vitað um tilefni nafnsins... Austan hans er smálægð, Fitin, og þar austar er svo Smiðjuhóll. Nyrzt í hólum er smiðjutóttin, og við inngang í tóttina stóð Smiðjusteininn, en hann hefur nú verið fluttur heim á hlað. Það var gert, þegar tóttir á hólum voru sléttaðar. Er Árni [G. Pétursson] átti heima á Oddsstöðum var barinn harðfiskur á steininum, sem þá var á Smiðjuhól. Sagt var, að Oddur landnámsmaður hefði komið með steininn í vestisvasa sínum úr Hraunhöfn," segir í örnefnaskrá. Smiðjuhóll er um 40 m austur frá íbúðarhúsi Oddsstaða. Hóllinn hefur verið sléttaður eins og kemur fram í texta örnefnaskrár en heimildamaður vissi ekki hvenær það var gert. Grjóthrúga er fast suðaustan í hólum og er um að ræða grjót úr byggingum sem rutt var niður þegar hóllinn var sléttaður. Tvennum sögum fer af því hvað varð um smiðjusteininn sem sagt er að Oddur landnámsmaður á að hafa flutt með sér úr Hraunhöfn. Samkvæmt texta örnefnaskrár á steinninn að hafa verið fluttur heim á hlað á Oddsstöðum þegar hóllinn var sléttaður. Vera Sigríður Sigurðardóttir og systur hennar Guðrún og Þorbjörg (Systa) telja sig hins vegar geta bent á Smiðjusteininn í grjóthrúgunni suðaustan í Smiðjuhólum. Kemur tvennt til greina í þessu sambandi, að steinninn hafi verið fluttur aftur á Smiðjuhólinn eða að hann hafi einfaldlega aldrei verið fluttur heim á hlað eins og haldið er fram í örnefnaskrá.

Ljósmynd 3: Hinn meinti Smiðjusteininn á Smiðjuhól

Grasi vaxinn, smápýfður hóll í túnjaðri. Sléttunin hefur nánast alveg afmáð ummerki um mannvirki á Smiðjuhól, sem er náttúrulegur hólrani, og má þar einungis sjá litla dæld, um 6

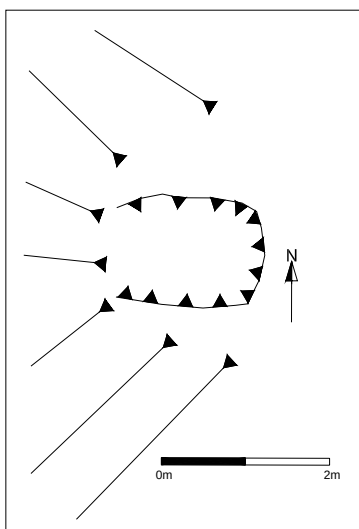
x3 m að stærð (austur-vestur) og um 0,2 m að dýpt, á hábungu hólins sem, sem gefur til kynna hvar smiðjutóftin hefur staðið. Var dældin of óljós til þess að hún sæist með góðum móti á ljósmynd.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 1-2

NP-062:003 tóft óþekkt

66°29.933N 16°25.791V

Vestan til í Smiðjuhól (sjá 003) er dálítill tóft eða dæld.

Grasi vaxinn, smápýfður hóll í túnjaðri.

Tóftin sem er niðurgrafin, er um 1,5 x 1 m að stærð, snýr austur-vestur og er hún opin í vesturenda. Dýpt hennar er mest um 0,3 m. Ekki er ljóst hvert hlutverk hennar hefur verið. Hvergi sést í hleðslur úr grjóti eða torfi.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

NP-062:004 tóft lambhús

Tóft er um 70 m austnorðaustur af núverandi íbúðarhúsi á Oddsstöðum og um 40 m norður af dældinni á Smiðjuhól (sjá 002), sem að sögn heimildamanns er eftir lambhús.

Í þýfðri grasi vaxinni brekku sem liggur að Oddsstadalónum.

Tóftin skiptist í þrjú hólfi sem raðast frá norðri til suðurs og er hún mest um 12 m á lengd og um 8 m á breidd. Nyrsta hólfið er hvað stærst og best varðveitt. Er það um 7 x 2 m að innanmáli og snýr austur-vestur með dyr syðst á vesturgafli. Miðhólfið er niðurgrafið, um 1,5 x 1,5 m að innanmáli og er það sambyggt nyrsta hólfinu austarlega á suðurvegg. Ekki eru greinilegar dyr inn í miðhólfið. Syðsta hólfið er aðskilið frá miðhólfinu með um 0,7 m háum torfvegg. Er það um 5 x 3 m að stærð með stefnuna austur vestur. Ekki eru greinilegar dyr á því. Ef undan er skilinn veggurinn á milli miðhólfsins og syðsta hólfsins, eru hleðsluhæð veggja tóftarinnar yfirleitt á bilinu 0,3-0,4 m. Talsvert rof er í veggjum, einkum þó í miðhólfinu. Ekki sjást ummerki um jötu eða garða

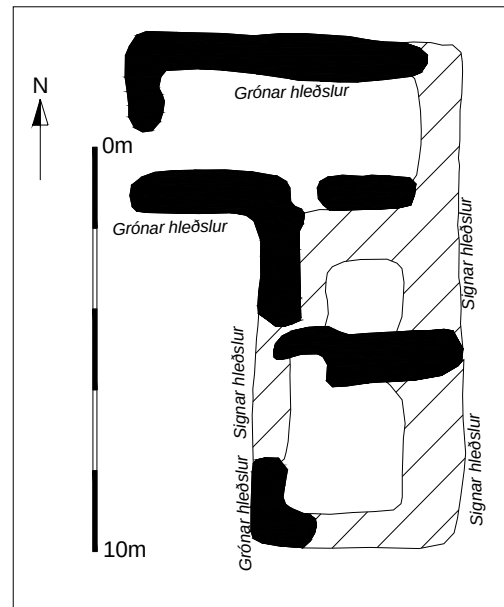
Hættumat: hætta, vegna rofs

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 1-2

66°29.957N 16°25.768V

Ljósmynd 4: Hort til suðurs yfir Lambhústóft NP-062:004

Teikning 2: Tóft NP-062:004

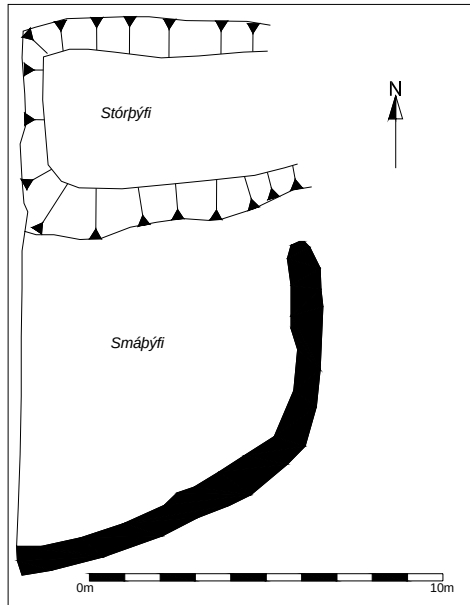
NP-062:005 Draugatótt gerði óþekkt

"Austanvert í Smiðjuhólnum [002] er Draugatótt. Draugatótt er hringlaga, og þar eru líka aflangar þúfur eins og leiði, en ekki er vitað um tilefni þessa nafns," segir í örnefnaskrá. Lýsing örnefnaskrár passar að flestu leyti nema því að ekki er hægt að segja að hún sé hringlaga, auk þess sem hinar aflöngu þúfur eru ekki sérstaklega greinilegar en innra birgði tóftarinnar er þó mjög svo afmyndað af þýfi. Er hún skammt frá bakka Oddstaðalóna um 50 m austur frá núverandi íbúðarhúsi. Löngum hefur verið talið reimt í eða við Draugatóft og var fólki ráðið frá því að að vera þar á ferð eftir að dimma tók. Hafa lengi verið uppi hugmyndir um að í tóftinni sé gamall legstaður. Að sögn heimildamanns

66°29.941N 16°25.761V

Ljósmynd 5: Horft til norðvesturs yfir "Draugatóft", NP-062:005

Teikning 3: Draugatóft NP-062:005

urðu ýmis óhöpp á bænum þegar Smiðjuhóllinn (sjá 002) var sléttaður, sem rakin voru til þess að farið var of nærri tóftinni. Ekki skal farið nærri um hlutverk Draugatóftar, en greinilegt er þó að um er að ræða gerði af einhverju tagi. Á grasi vöxnum og stórpýfðum sjávarbakka rétt utan túns. Draugatóft skiptist í tvö hólfi sem eru samsíða, bæði með austur-vestur stefnu og byggð utan í Smiðjuhólinn sem myndar vesturhlið þeirra. Tóftin er um 15 x 8,5 m að stærð og er hleðsluhæð mest um 0,4 m. Nyrðra hólfið er um 8,5 x 5 m að stærð og er það opið í austur. Syðra hólfið er myndað af suðurhlið nyrðra hólsins og bogadregnum vegg sem gengur frá Smiðjuhól í vestri til norðurs. Hlið virðist hafa verið inn í gerðið við norðurenda bogadregna veggjarins.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2

NP-062:006 Oddsstaðavör örnefni lending

66°29.997N 16°25.813V

"Oddsstaðavör er við túnið. Fram af vörinni, við lónið, eru grynningar eða smáflúðir, sem heita Innri- og Ytri-Þröskuldar." Segir í örnefnaskrá. Oddsstaðavör er um 120 m norðnorðaustur frá núverandi íbúðarhúsi.

Grasi gróinn sjávarbakki

Oddstaðavör er náttúrulegt vik í sjávarbakkann sem notað er enn þann dag í dag sem lending.

Nýlega hafa verið hlaðnir skjólgarðar, norðan og sunnanvert við vörina sem mynda dálitla höfn. Ekki sjást ummerki um eldri mannvirki við vörina.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2

Ljósmynd 6: Horft til norðausturs yfir Oddsstaðavör NP-062:006

NP-062:007 Kofahólstótt heimild um skotbyrgi

66°30.028N 16°25.861V

"Norður af túninu gengur fram tangi syðst í Lónin og heitir Árnes...Upp af Árnesi er Árnesholt, sem er við túnið. Nyrst á holtinu er Kofahólstótt. Þar byggði afabróðir Árna kofa til að liggja fyrir tófu. Aðeins norðar er Kofahóll. Milli nyrzta enda Árnesholts, þar sem tóttin er, og Kofahóls er Kofahólsmýri, og úr henni rennur Kofahólskelda til Lóna, venjulega kölluð Keldan. Kofahólsker er að vestan. Það er tjörn og stararmýri. Ker er smátjörn vaxin hálfgrasagróðri," segir í örnefnalýsingu. Kofahólstótt er um 80 m norðnorðvestur frá Oddstaðavör 006 og um 200m norður frá núverandi íbúðarhúsi. Kofatóftin er í aflíðandi grasivaxinni brekku að sjó.

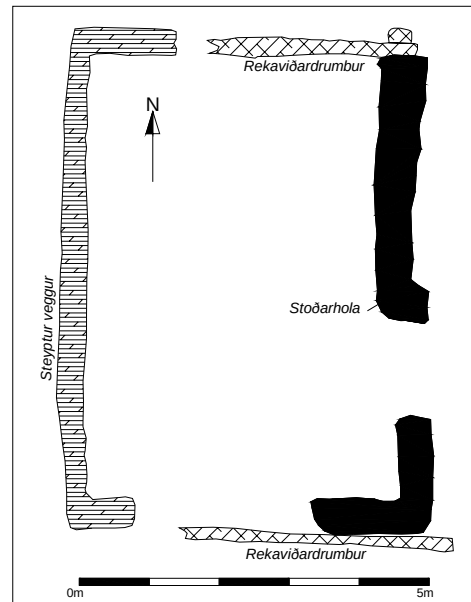

Ljósmynd 7: Horft til suðurs yfir Kofahólstótt NP-062:007

Tóftin er um 7 x 5 m að stærð og liggur norður-suður. Er um að ræða steiptan grunn sem stendur mest um 0,3 m upp úr sverði. Í tóftinni má hér og þar sjá glytta í viðarleifar, sem mögulega eru leifar af kofanum sem á grunninum stóð. Það að grunnur kofans er steiptur bendir mögulega til þess að hann geti ekki talist til fornleifa, en til fornleifa teljast skv. Þjóðminjalögum, mannvistarleifar sem náð hafa 100 ára aldri. Þó eru til steipt mannvirki hér á landi sem eru frá síðari hluta 19. aldar eða upphafi 20. aldar og því er mögulegt að kofatóftin sé á mörkum þess að geta fallið undir hina lagalegu skilgreiningu. Fær hún því að fljóta með hér. Það skal einnig tekið fram hér að tóftin sem nú sést við Kofahólinn er fremur vegleg af leifum skotbyrgis að vera og því mögulegt að hún sé ekki eftir upprunalega kofann sem hóllinn og keldan eru kennd við.

Hættumat: engin hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2

Teikning 4: Kofahólstótt, NP-062:007

NP-062:008 Stekkjarnes tóft stekkur

66°30.307N 16°25.870V

"Norður af túninu gengur fram tangi syðst í Lónin og heitir Árnes...Upp af Árnesi er Árnesholt, sem er við túnið. Nyrst á holtinu er Kofahólstótt. Þar byggði afabróðir Árna kofa til að liggja fyrir tófu. Aðeins norðar er Kofahóll. Milli nyrzta enda Árnesholts, þar sem tóttin er, og Kofahóls er Kofahólsmýri, og úr henni rennur Kofahólskelda til Lóna, venjulega kölluð Keldan. Kofahólsker er að vestan. Það er tjörn og stararmýri. Keldan er

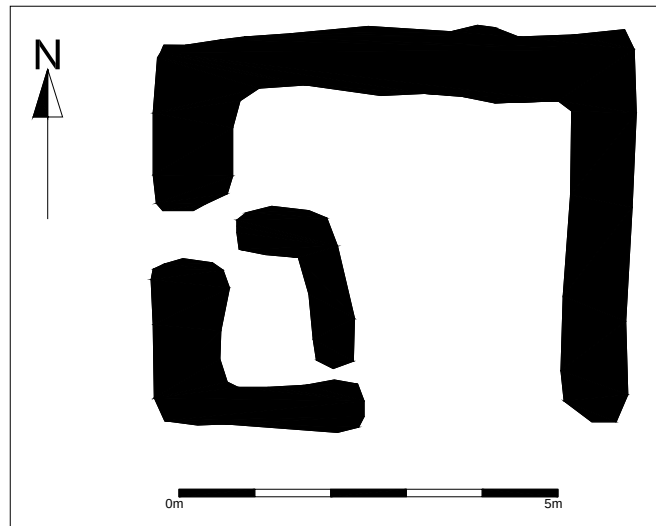

Ljósmynd 8: Horft til suðurs yfir tóft NP-062:008 í Stekkjarnesi

smátjörn vaxin hálfgrasagróðri. Þar fyrir norðan [Kofahólsker; sjá 007] gengur Stekkjarnes út í lónið og nær að Stíflutjörn. Ekki var talað um stekk í Stekkjarnesi, en þar eru óverulegar tættur," segir í örnefnaskrá. Tóft er á SA horni Stekkjarness, um 500 m norður frá Kofahólstótt 007 og um 700 m norður frá bæ.

Þýft mólendi við sjó.

Um er að ræða mikið signa tóft. Er hún um 6 x 5 m að stærð og liggur austur vestur. Suðvestur-horn hennar er hólfað af með afar siginni vegghleðslu og er mögulega um lambakró að ræða, ef tóftin er eftir stekk. Er hólfið líklega um 2 x 2 m að stærð. Dyr eru á miðjum vesturvegg stærra hólsins, en einnig er mögulegt að dyr hafi verið á austanverðum suðurvegg. Þá er mögulegt að dyr hafi verið

Teikning 5: Tóft NP-062:008 í Stekkjarnesi

á "lambakrónni" í suðausturhorni hennar og norðvesturhorni. Tóftin virðist hlaðin úr torfi og grjóti og eru hleðslur talsvert signar, grónar og afmyndaðar af þýfi. Nær hleðsluhæð mest um 0,6 m.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2

NP-062:009 hleðsla brú

66°30.543N 16°25.876V

"...[F]yrir norðan [Kofahólsker] [sjá 007] gengur Stekkjarnes [sjá 008] út í lónið og nær að Stíflutjörn. Ekki var talað um stekk í Stekkjarnesi, en þar eru óverulegar tættur. Stíflutjörn liggur að stórgrýttu malarriði, sem heitir Sjávarstíflur," segir í örnefnaskrá. Á Oddstöðum er orðið "stíflur" notað um rif eða eyði á milli sjávar og vatna eða lóna og er því ekki um mannvirki að ræða. Sjávarstíflur eru við norðurenda Stíflutjarnar en norðan við þær er svonefnd Örfaratjörn. Gjarnan flæðir yfir rífið og því hefur verið hlaðin brú yfir það. Erfitt er að segja til um aldur brúarinnar og sagði heimildamaður (f.

Ljósmynd 9: Horft til suðvesturs yfir brú NP-062:009 sem liggur yfir Sjávarstíflur.

1940) að hún væri hlaðin fyrir sitt minni sem og minni næstu kynslóðar þar á undan.

Á malarriði á mótum tveggja tjarna.

Brúin sem er talsvert vegleg að allri gerð er grjóthlaðin. Skiptist brúin í þrjá hluta, suður-brúarsporð, miðhluta og norðurbrúarsporð sem eru tengdir tveimur brúardekkjum úr viði. Lengd suðursporðsins er um 12 m, miðhlutans um 6 m og norðursporðsins um 10 m. Bil á milli miðhlutans og brúarsporðanna er um 3 m. Hleðsluhæð allra hluta brúarinnar er mest um 1 m en lækkar til suðurs og norðurs. Breidd hleðslna er um 1,8 m.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2

NP-062:010 Móatóft tóft óþekkt

66°30.657N 16°25.795V

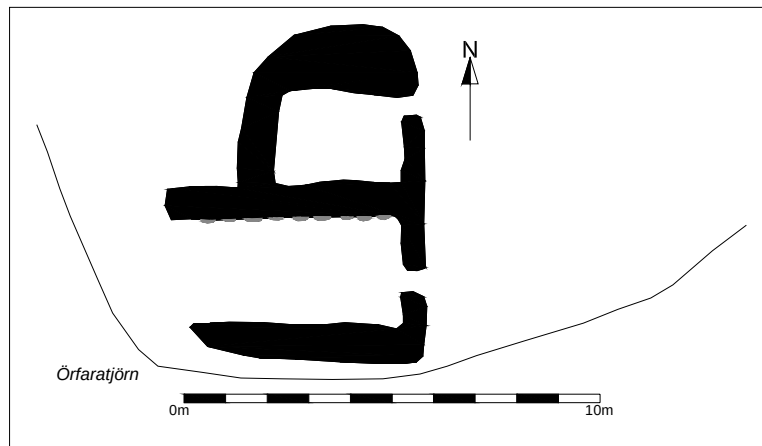
"Utan við Sjávarstíflurnar (sjá 009) er Móatóft." Segir í örnefnaskrá. Móatóft er á austurbakka Örfaratjarnar, um 220 m norðaustur af brúnni yfir Sjávarstíflurnar (sjá 009).

Grasi vaxinn vatnsbakki, yfirleitt valllendur en þó votlendur á köflum.

Tóftin, sem er torfhlaðin skiptist í tvö hól sem bæði liggja austur vestur. Er tóftin mest um 8 m á lengd og um 6 m á breidd. Nyrðra hólfið, sem jafnframt er minna, er um 3 x 2 m að stærð innanmáli. Dyr eru á því nyrst á austur-vegg. Syðra hólfið er um 5 x 2,5 m að stærð að innanmáli og eru greinilegar dyr á miðjum austur-

Ljósmynd 10. Móatóft NP-062:010. Horft í vestur.

Teikning 6. Móatóft NP-062:010

vegg en hleðslur eru óljósar á við vesturendann. Hleðslur eru talsvert greinilegri á í nyrðra hólfinu og ná þær mest um 1 m hæð, en hleðslur syðra hólfsins eru talsvert mikið signar og mikið til hlaupnar í þúfur en þó stendur veggurinn sem skilur hólfin að nokkuð vel. Ekki fæst skorið úr um það hvert hlutverk tóftarinnar hefur verið en mögulegt er þó að hún sé eftir stekk.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2

NP-062:011 *Hjallanes* örnefni hjallur

66°30.561N 16°25.563V

"Til norðausturs frá Sjávarstíflum heitir Hjallanes. Það er utast með Oddsstaðalónum, og utan þess tekur við sjórinn. Við það er Hjallanesflúð. Trúlega hafa verið fiskihjallar á Hjallanesi, en þarna er gamalt útræði" segir í örnefnaskrá. Hjallanes gengur út í Oddsstaðalón skammt austur af sumarhúsinu Afaborg. Fjarlægð austnorðaustur frá brúnni yfir sjávarstíflur (sjá 009) er um 230 m.

Vallgróið nes, rofið við sjávarbakkann.

Ekki sjást augljós ummerki eftir hjalla í Hjallanesi.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2

NP-062:012 *Hjallanes* mannvirki lending

66°30.561N 16°25.563V

"Til norðausturs frá Sjávarstíflum heitir Hjallanes [011]. Það er utast með Oddsstaðalónum, og utan þess tekur við sjórinn. Við það er Hjallanesflúð. Trúlega hafa verið fiskihjallar á Hjallanesi, en þarna er gamalt útræði," segir í örnefnaskrá. Hjallanes gengur til suðausturs út í Oddstaðalónin. Í fjörunni norðvestarlega á nesinu er rudd vör og upp frá henni gengur síðan laut þar sem bátur er settur upp. Fjarlægð austur frá Afaborg er um 85 m.

Vallgróið nes, rofið við sjávarbakkann.

Rudda vörin er um 11 m breið en lautin sem gengur upp úr henni er um 120 m löng. Bátur er settur upp í lautinni enn þann dag í dag.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2

Ljósmynd 11: Trilla Jóns Péturssonar við lendinguna í Hjallanesi

NP-062:013 Oddsstaðaborg tóft fjárhús
 "Vestur af Hjallanesi [sjá 011-012] er Borgarnesvík. Við Borgarnesvík, rétt við Hjallanes er Oddsstaðaborg. Það er fjárborg, sem var steipt líklega 1926 og stendur enn. Næsta nes til vesturs er Borgarnes," segir í örnefnaskrá. "Afaborg. Á árinu 1983 var hafist handa að reisa sumarhús í landi Oddsstaða, í svonefndu Hjallanesi. Þar örskammt vestur af eru margar tóftir fjárborga frá löngu liðnum tímum og þar stendur ein sú síðasta sem var byggð úr steinsteypu, og var hið myndarlegasta hús frá sinni tíð eða árunum milli 1925-1930. Nú er þó hlutverk hennar allt annað en áður var, eða sem verkstæði og vélageymsla, og sómir sér vel í því hlutverki," segir í Landi og fólki. Fjárborgin frá 1926, sem enn stendur telst ekki til fornleifa en er merkileg fyrir þær sakir að hún samræmist ekki hefðbundnum hugmyndum um gerð fjárborga á Íslandi (sjá t.d. "Hiti er á við hálfa gjöf" eftir Birnu Lárusdóttur), þar sem um meira í ætt við fjárhús eða beitarhús. Um 30 m vestur af henni er mikið rústasvæði sem samanstendur af fjölda niðurgrafinna tófta. Minnir svæðið helst á búðasvæði líkt og til eru víða um land á fornum þingstöðum og verslunarstöðum. Rústasvæðið er skráð sem 058 en í austurjaðri þess fyrir miðju er tóft sem virðist yngri en hinar og er hún mögulega eftir eldri fjárborg. Fjarlægð norður frá bæ er um 1,4 km.

Grasi gróið og vallent nes við sjó.

Tóftin myndar nokkuð veglegan rústahól sem er um 17 x 11 m að stærð, með norður-suður legu. Er hóllinn um 1 m á hæð. Skiptist hann í tvö misstór hólf. Syðra hólfíð er niðurgrafið og er það um 5 x 5 m að innanmáli og líklega um 0,5 m á dýpt. Er það mögulega hlöðutóft. Nyrðra hólfíð sem líklega er eftir sjálft fjárhúsið er aðeins stærra eða um 7 x 5 m að innanmáli og eru veggir aðeins meira uppistandandi eða um 0,7 m. Það hólf er þó nokkuð raskað af kálgarði sem settur hefur verið niður í það. Annar kálgarður sem er með austur-vestur stefnu er sambyggður tóftinni norðarlega að austanverðu. Er hann um 12 x 10 m að stærð og skiptist í tvö hólf. Kálgarðurinn er líklega frá 20. öld og því telst hann ekki til fornleifa, en þó fær hann að fljóta með hér.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

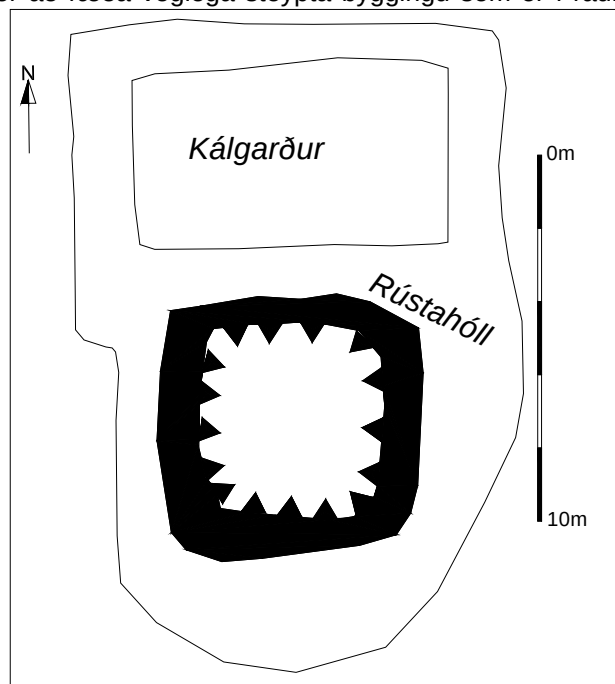
Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2; Land og fólk, 345, Hiti er á við hálfa gjöf

66°30.670N 16°25.634V

Ljósmynd 012: Tóft NP-062:013. Horft í Norðvestur.

er að ræða veglega steipta byggingu sem er í raun

Teikning 7: Tóft NP-062:013

hann að fljóta með hér.

NP-062:014 Stekkur tóft stekkur

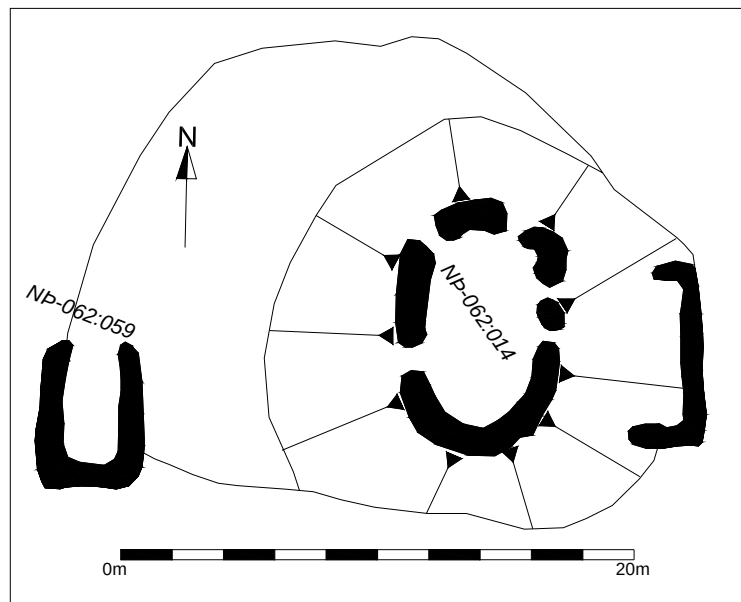
Ljósmynd 013: Tóft NP-062:014. Horft í suðvestur

66°30.685N 16°25.697V

"Suður frá Borgarnesi (sjá 013) er Örfaratjörn. Í henni er varphólmur, sem heitir Örfari...Stekkjartættur eru við borgina eða Örfaratjörn, og var kallaður þar Stekkur" segir í Örnefnaskrá. Um 7 m vestan við rústasvæði 058, sem er vestur af Oddsstaðaborg er tóft sem mögulega er stekkjartóft sú sem nefnd er í örnefnaskrá. Rétt vestan við tóft 014 er önnur tóft sem skráð er sem 059 (sjá teikningu að neðan)

Á þýðum hól á grasigrónum vatnsbakka.

Tóftin er á hól, mögulega manngerðum, sem er um 25 x 17 m að stærð og um 1,5 m á hæð og snýr austur-vestur. Tóftin er tvískipt og eru hólfi hennar samsíða og liggja bæði norður-suður. Vestara hólfið, sem er stærra, er á hábungu hólsins og er það um 8 x 4 m að stærð að innanmáli. Hleðslur eru mikið til hlaupnar í þúfur og því

Teikning 8: Tóftir NP-062:014 og 059

illgreinanlegar. Ná þær mest um 0,3 m hæð. Minna hólfið er utan í austanverðum hólunum og er það um 6 x 1,5 m að stærð. Hleðslur þessa hóls eru nokkuð greinilegrar þar sem þær eru minna afmyndaðar af þýfi. Hleðsluhæð þeirra er þó svipuð, eða 0,2 -0,3 m. Ekki eru greinilegar dyr á hólflum tóftarinnar en þó eru skörð í vegg hennar sem gætu verið leifar inngöngum. Heildarstærð tóftarinnar að utanmáli, er um 10 x 8 m.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2

NP-062:015 Lásatóft tóft útihús

66°29.954N 16°25.901V

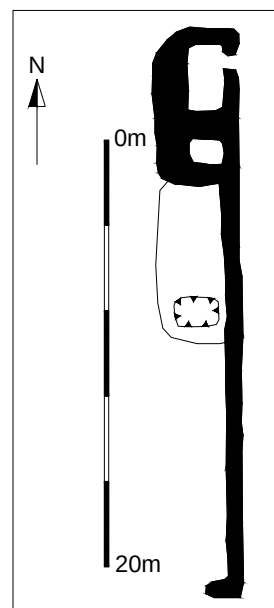
Tóft er um 60 m NV af núverandi íbúðarhúsi á Oddstöðum, rétt utan túngarðs.

Tóftin er í aflíðandi brekku frá bæjarhólnum.

Tóftin liggur norður-suður. Hún er á dálitlum hól, mögulega manngerðum, eða upphækkun sem er um 15 x 5 m að stærð og snýr norður-suður og skiptist hún í þrjú hólf. Nyrst eru tvö hólf sem liggja þétt saman. Er nyrðra hólfíð um 3 x 2 m að stærð að innanmáli með dyr nyrst á austurvegg en syðra hólfíð er um 2 x 1 m að innanmáli. Innangengt er á milli hólfanna. Þriðja hólfíð er um 5 m suður frá því síðarnefnda af hinum og er það niðurgrafið, um 2,5 x 1,5 m að stærð með austur-vestur stefnu. Frá suðausturhorni miðhólfsins liggur garðlag til suðurs og er það um 28 m langt og um 1,5 m á breidd. Hlíð er á garðlaginu um 11 m frá tóftinni. Heildarstærð svæðisins sem tóftin og garðlagið eru á er um 40 x 5 m og er hæð hleðslna mest um 0,8 m.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2-3

Teikning 9: Lásatóft, NP-062:014

Ljósmynd 14. Lásatóft, NP-062:015. Horft til norðus

NP-062:016 tóft hesthús

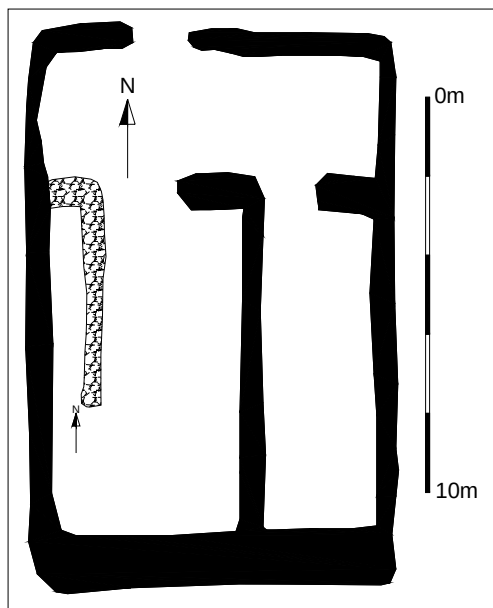
66°29.954N 16°25.901V

Tóft er um 80 m norðaustur frá núverandi íbúðarhúsi og um 40 m vestnorðvestur frá lambhústóft 004, sem heimildamaður, Vera Sigríður Sigurðardóttir, segir að sé eftir hesthús. Tóftin er í grasi vaxinni, þýfðri og aflíðandi brekku skammt frá bakka Oddstaðalóna.

Tóftin er um 14 x 9 m að stærð, liggur norður-suður og skiptist í þrjú hólf. Sunnanmegin í tóftinni eru tvö samsíða hólf sem liggja norður-suður en að norðanverðu er svo hólf sem gengur þvert á þau. Nyrsta hólfíð er um 7 x 3 m að innanmáli með dyr vestarlega á norðurvegg en einnig er innangengt í syðri hólfinn tvö. Syðri hólfinn tvö eru um 8 m að lengd og eru þau aðskilin af mjög svo óljósum og signum vegg. Eystra hólfíð er um 3 m á breidd að innanmáli en það vestara um 5 m. Lág grjóthleðsla, um 0,3 m há, er meðfram vesturvegg vestara hófsins og er hún um 5 m á lengd og nær að norðurveggnum.

Ljósmynd 15: Hesthústóft NP-062:016. Horft til norðus.

Teikning 10: Hesthústóft NP-062:016.

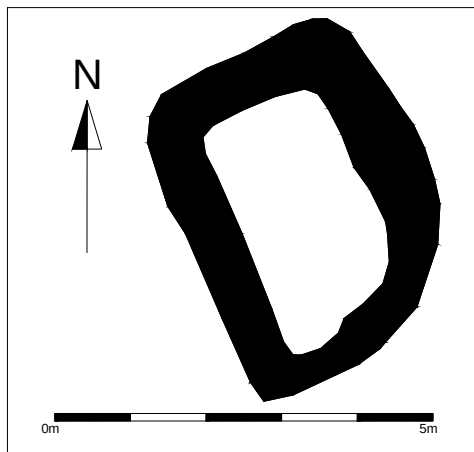
Er mögulega um að ræða undirstöður undan jötu. Talsvert er af timbri í vestara hólfinu sem mögulega eru leifar af burðarvirki hússins en einnig er nokkuð um bárujárn, líklega úr þekjunni. Hleðslur tóftarinnar eru úr torfi og grjóti og ná þær mest um 1,4 m hæð.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2-3

NP-062:017 Selibrekkuhólar tóft óþekkt

66°30.803N 16°26.040V

Teikning 11: Tóft NP-062:017 við Selibrekkuhóla.

"Sunnan við tjörnina, [Mjóutjörn] eru Selibrekkuhólar. Smátættur eru neðanvert í Selibrekkuhólum nyrst, við Örfaratjörn, en ekki er vitað, hvort þar hefur verið sel," segir í örnefnalýsingu. Selibrekkuhólar er langur hólarani meðfram vestanverðri Örfaratjörn. Lítil tóft er við norðurenda Selibrekkuhóla vestsuðvestur af litlu eiði, svonefndri Selibrekkuástíflu sem er á milli Örfaratjarnar og Mjóutjarnar. Ekki eru líkur til þess að það sé af þessu mannvirki sem Selibrekkuhólar draga nafn sitt, en líklegri tóft er uppi á hábungu hólanna beint austur af Oddstaðaborg (sjá 013) og er hún skráð sem 070.

Undir lyngi og grasgrónu grjótholti

Tóftin, sem er einföld, er um 4 x 3 m að stærð og er hleðsluhæð mest um 0,4 m. Er hún talsvert afmynduð af þýfi og því ekki hægt að sjá hvar gengið hefur verið inn í mannvirkið.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3

NP-062:018 Kolhólar örnefni kolagröf

66°30.899N 16°27.601V

"Sunnan við Selibrekkuhóla [070] er Kofahóll [sjá einnig 007], en vestan við hólana er mýri, sem heitir Selibrekkuhólamýri. Sunnan hennar er Langatjörn, en norðan mýrarinnar er allstórt vatn, sem heitir Skerjalón. Í vatninu eru tvö sker, sem heita Malarsker og Kötluássker. Malarsker er við Malir, en Kötluássker við Kötluás. Norðan við vatnið og fyrir vestan Haganesið eru malir og vallendi, og heita þar Oddsstaðamalir; stundum er þarna kölluð Mjóamöl. Í þvervestur meðfram sjó, ofan við malarhrygginn, eru Láganes og Háanes, hvort tveggja graslendi. Háanesið er milli Skerjalóns og sjávar, og ofan við það eru Kolhólar; þar hefur verið gert til kola," segir í örnefnaskrá. Ekki fundust ummerki um kolagerð á Kolhólum sem eru við norðvestanverð Skerjalón um Grasi og lyngi vaxnir hólar skammt frá sjó.

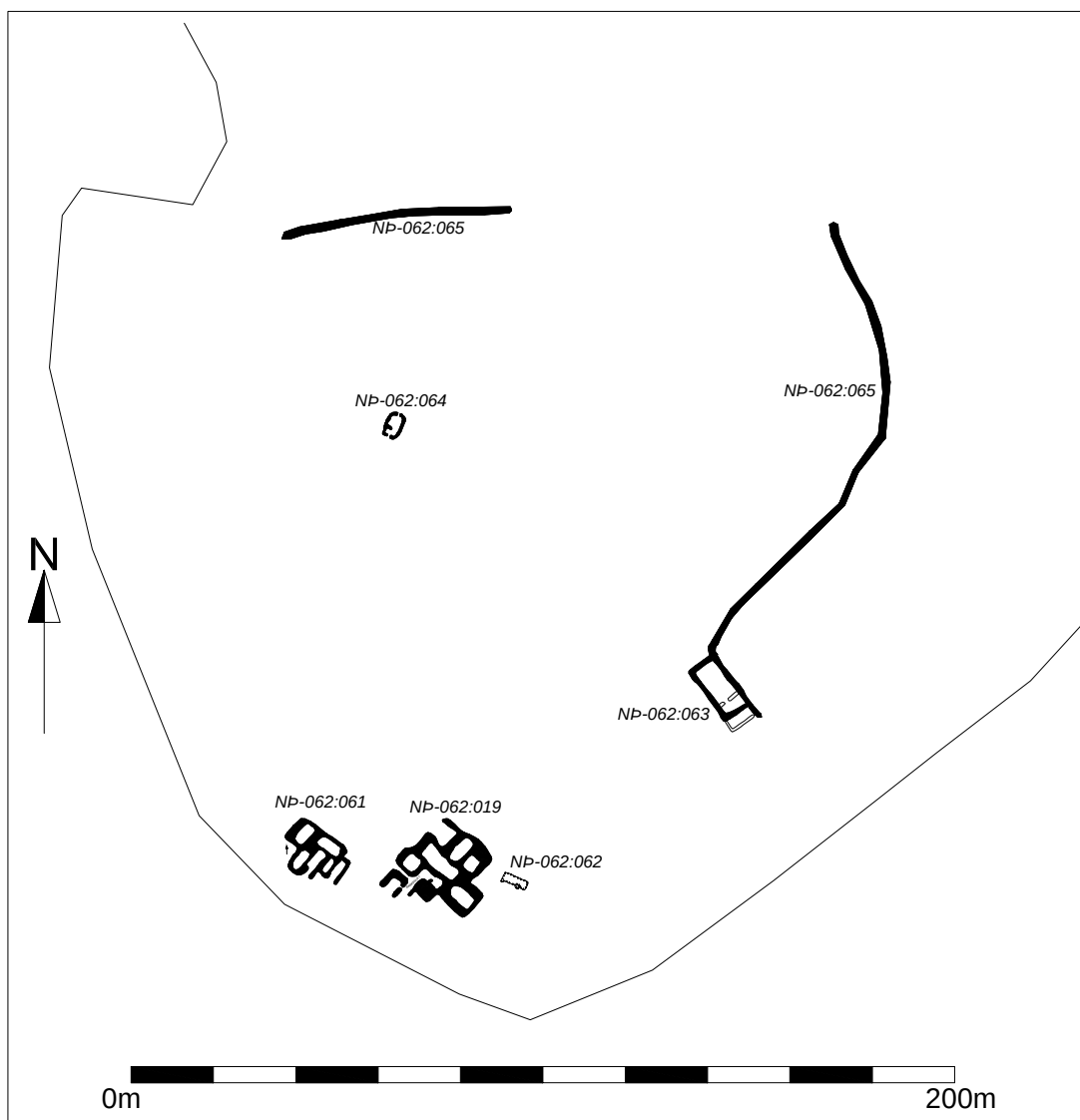
Ekki sést til fornleifar.

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3

NP-062:019 Vellankatla tóft býli

66°30.709N 16°27.935V

"Vellenn Katla austare, hjáleiga í eyði síðan næstu fardaga. Bygð fyrir manna minni vestur með sjónum, afdeild einasta að túni," segir í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1712 "Suðvestur af Kolhólum [sjá 018], norðan við Skerjalón, er eyðibýlið Vellankatla. Þar eru heilmiklar tóftir. Hún er við Vellankötluvatn vestur af Skerjalónum." Segir í örnefnaskrá. Samkvæmt jarðabók Árna og Páls virðist bærinn hafa farið í eyði um vorið 1712. Í Manntalinu 1703 er nefndur Magnús Bjarnason bóndi á "Vellandikötlum" en bærinn sagður hjáleiga frá Grjótnesi. Jarðabók Árna og Páls nefnir þó enga hjáleigu með þessu nafni í landi Grjótness og er því mögulegt að um sé að ræða villu í manntalinu og Vellandikatlan sem þar er nefnd sé í raun sú sem hér um ræðir. Vellankatla er syðst á breiðum tanga sem gengur út í norðanvert Vellankötluvatn. Þar eru, eins og kemur fram í texta örnefnaskrár, "heilmiklar tóftir" og eru þær umkringdar túngarði. Alls er um að ræða 5 tóftir. Tvær þær veglegustu eru hlið við hlið, syðst á svæðinu, fram á vatnsbakkanum og er sú austari af þeim talin líklegri sem leifar bæjarhúsa þar sem hún er stærri og flóknari en sú vestari. Er hún skráð hér, en vestari tóftin er skráð undir númerinu 061. Hinar tóftirnar í Vellankötlum eru svo skráðar undir númerunum 062, 063 og 064 en túngarðurinn er skráður undir númerinu 065. Heildarstærð

Teikning 12: Yfirlitsmynd sem sýnir rústasvæðið í Vellankötlum

rústasvæðisins sem er túngarður 065 afmarkar, er um 180 x 150 m.

Þýfður votlendur grasmói á bakka stöðuvatns.

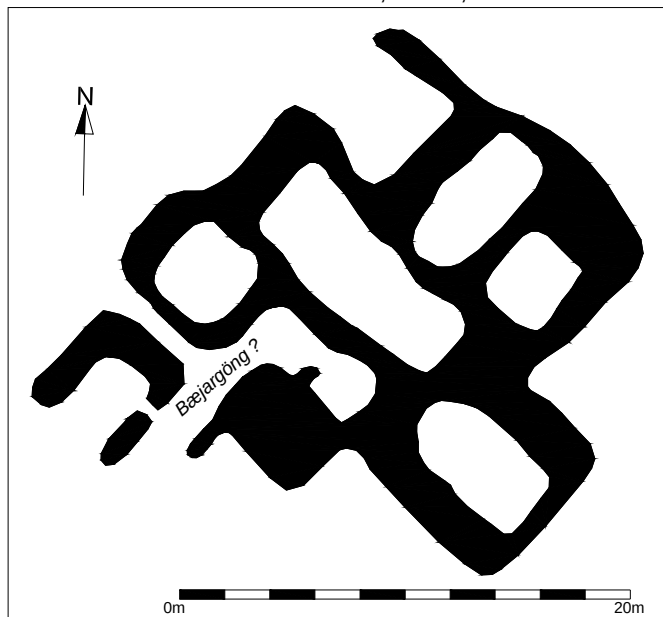
Tóft 019 er um 24 x 20 m að stærð. Er hún algróin grasi og mikið til hlaupin í þúfur, sem gerir það

erfitt að greina einstök hólfrá hennar í sundur. Að athuguðu máli, virðist hún þó skiptast í 8 hólfrá ásamt bæjargöngum (sjá meðfylgjandi teikningu). Hleðsluhæð er mest um 0,5 m. Norðaustast í tóftinni eru

Ljósmynd 16: Tóftir NP-062: 019 (vinstramegin við miðja mynd) og NP-062:061 (hægramegin við miðja mynd). Horft í vestsuðvestur

þrjú samsíðahólfrá sem eru með norðvestur-suðausturstefnu. Norðvestasta hólfið er um 5 x 5 m að stærð, miðhólfið um 7 x 3 m að stærð og suðaustasta hólfið er um 4 x 3 m að stærð. Engar greinilega dyr eru á þessum hólfrá en norðvestasta hólfið er þó opið til norðvesturs. Í miðri tóftinni er hólfrá sem er um 10 x 4 m að stærð með stefnuna norðvestur-suðaustur. Er mögulega um að ræða megin íverurými bæjarins. Vestan við stóra hólfið er hólfrá sem er um 4 x 4 m að stærð og annað að suðaustanverðu sem er um 6,5 x 3,5 m að stærð með norðvestur-suðausturstefnu. Ekki sjást

Teikning 13: Tóft NP-062:019 í Vellankötlum

greinilegar dyr á stóra hólfrá eða á þeim tveimur síðasttöldu. Megin bæjargöngin liggja frá suðvestri til norðausturs inn í tóftina og er kvísl frá þeim miðjum sem liggur norðvestur suðaustur. eru megingöngin um 8 x 2 m að stærð en "kvíslin" er um 4,5 x 1 m að stærð. Eitt hólfrá er suðvestan við "kvíslina" og er það um 4 x 3 m að stærð. eru dyr á því inn í megin bæjargöngin en hólfið er einnig opið til suðvesturs. Loks skal talið eitt lítið hólfrá sem er suðaustan við norðausturenda meginganganna. Er það um 2 x 2 m að stærð og eru greinilegar dyr á því inn í göngin. Hvað varðar stærð hólfrá tóftarinnar sem talin hafa verið upp hér að framan að um er að ræða innanmál þeirra.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3; Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín, bls. 349; Manntal 1703

NP-062:020 *Dimmatjörn* þjóðsaga

"Suðvestur af Kolhólum [sjá 018], norðan við Skerjalón, er eyðibýlið Vellankatla. Þar eru heilmiklar tóftir. Hún er við Vellankötluvatn vestur af Skerjalónum [sjá 018]...Við suðurenda Vellankötluvatns er Dimmatjörn. Hún er dökk og líklega djúp. Krakkar voru hræddir við hana, enda átti að vera í henni nykur," segir í örnefnaskrá. Dimmatjörn er um 130 m suður frá suðurenda Vellankötluvatns.

Í lægð á milli lyngi og grasigróinna holta.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3

66°30.402N 16°27.893V

Ljósmynd 17: Dimmatjörn, NP-062:020. Horft til vesturs.

NP-062:021 *Skálanes* þúst verbúð

"Fyrir vestan Vellankötlú [sjá 019] og Vellankötluvatn heitir Skálanes; þar eru Skálanestættur, sem taldar voru verbúðatóftir, enda mun þarna hafa verið útræði," segir í örnefnaskrá. Skálanes er skammt vestur af norðurenda Vellankötluvatns. Ekki er hægt að sjá augljósar lendingar við Skálanes og er fremur aðgrunnt þar. Þó er ekki loku fyrir það skotið að aðstæður hafi breyst umtalsvert í frá þeim tíma sem útræði var úr Skálanesi og er lending skráð á svæðinu þótt ekki sé nákvæmlega ljóst hvar hún hefur verið staðsett (sjá 080). Vestast á nesinu eru 5 tóftir og raðast þær úr suðaustri til norðvesturs. Sú fornleif sem hér er skráð er á suðvesturhorni nesses. Er um að ræða greinilegan rústahól en ekki er hægt sjá greinilegar byggingar á yfirborði. Hóllinn er hins vegar óðum að hverfa vegna sjávarrofs. Hinar tóftirnar í Skálanesi eru skráðar undir númerunum 022, 023, 024 og 025 (talið frá suðaustri-norðvesturs). Heildarstærð rústasvæðisins í Skálanesi er um 90 x 230 m og er fjarlægð þess vestnorðvestur frá bæ er um 2,6 km.

Uppgróinn sjávarkambur. Hóllinn er sporöskjulaga og bendir lögun hans til þess að um helmingur hans hafi orðið sjávarrofi að bráð. Virðist hann vera um 9 m í þvermál. Hæð hólins er um 1 m. Í rofinu má sjá greinilegar grjóthleðslur sem og svarta gólfskán.

Hættumat: stórhætta, vegna landbrots

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3

66°30.629N 16°28.643V

Ljósmynd 18: Þúst NP-062:021. Hort til Suðvesturs.

Ljósmynd 19. Grjóthleðslur í rofi á þúst NP-062:021

NP-062:022 Skálanes tóft verbúð

66°30.718N 16°28.744V

Ljósmynd 20: Tóft NP-062:022 í Skálanesi.
Horft til suðvesturs

"Fyrir vestan Vellankötlú [sjá 019] og Vellankötluvatn heitir Skálanes; þar eru Skálanestættur, sem taldar voru verbúðatóftir, enda mun þarna hafa verið útræði," segir í örnefnaskrá. Skálanes er skammt vestur af norðurenda Vellankötluvatns. Ekki er hægt að sjá augljósar lendingar við Skálanes og er fremur aðgrunnt þar. Þó er ekki loku fyrir það skotið að aðstæður hafi breyst umtalsvert í frá þeim tíma sem útræði var úr Skálanesi og er lending skráð á svæðinu þótt ekki sé nákvæmlega ljóst hvar hún hefur verið staðsett (sjá 080). Er skráðar 5 tóftir í Skálanesi undir númerunum 021-025. Tóft 022 er um 180 m norðvestur af tóft 021.

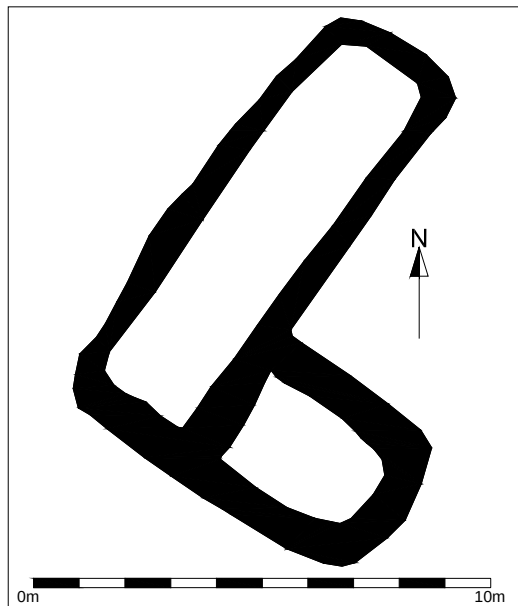
Uppgróinn sjávarkambur.

Tóftin skiptist í tvö misstór hólfi, en er um 11 x 9 m að heildarstærð. Stærra hólfið sem er niðurgrafið er norðvestar og er það um 9 x 2 m að innanmáli með stefnuna austnorðaustur-

vestsuðvestur. Er það um 0,4 m á dýpt en vegg hleðslur standa um 0,6 m upp úr yfirborði. Dyr eru norðvestast á vestsuðvesturvegg. Minna hólfið kemur 90° á vestsuðvestanverðan suðvesturlangvegg stærra hólfsins. Er það um 3 x 2 m að innanmáli. Ekki er hægt að sjá greinilegar dyr á milli hólfa eða utanfrá í minna hólfið. Rof er í utanverðan suðvesturvegg hólfsins og má þar sjá glitta í grjóthleðslur.

Hættumat: hætta, vegna landbrots

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3

Teikning 14: Tóft NP-062:022 í
Skálanesi.

NP-062:023 Skálanes tóft verbúð

66°30.731N 16°28.771V

"Fyrir vestan Vellankötlu [sjá 019] og Vellankötluvatn heitir Skálanes; þar eru Skálanestættur, sem taldar voru verbúðatóftir, enda mun þarna hafa verið útræði," segir í örnefnaskrá. Skálanes er skammt vestur af norðurenda Vellankötluvatns. Ekki er hægt að sjá augljósar lendingar við Skálanes og er fremur aðgrunnt þar. Þó er ekki loku fyrir það skotið að aðstæður hafi breyst umtalsvert í frá þeim tíma sem útræði var úr Skálanesi og er lending skráð á svæðinu þótt ekki sé nákvæmlega ljóst hvar hún hefur verið staðsett (sjá 080). Eru skráðar 5 tóftir í Skálanesi undir númerunum 021-025. Tóft 023 er um 30 m norðvestur frá tóft 022.

Uppgróinn sjávarkambur.

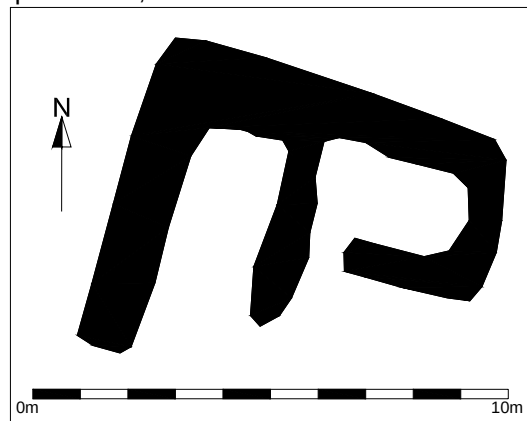
Tóftin alls um 8 x 6 m að stærði, skiptist í tvö hól og liggur stærra hólfið norðaustur-suðvestur en minna hólfið kemur svo 90° á það norðaustast að austsuðaustan verðu. Stærra hólfið er um 6 x 4 m að stærð og er það opið í suðvesturenda. Er hleðsluhæð þess um 0,5 m. Minna hólfið er um 4 x 3 m að stærð og eru dyr á suðvesturvegg upp við stærra hólfið. Hleðslur minna hólfsins eru talsvert óljósari, enda mikið til hlaupnar í þufur. Ekki sést í hleðslugrjót.

Hættumat: hætta, vegna landbrots

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3

Ljósmynd 21: Tóft NP-062:023 í Skálanesi. Horft til vesturs.

Teikning 15: Tóft NP-062:023 í Skálanesi

NP-062:024 Skálanes tóft verbúð

66°30.738N 16°28.775V

"Fyrir vestan Vellankötlu [sjá 019] og Vellankötluvatn heitir Skálanes; þar eru Skálanestættur, sem taldar voru verbúðatóftir, enda mun þarna hafa verið útræði," segir í örnefnaskrá. Skálanes er skammt vestur af norðurenda Vellankötluvatns. Ekki er hægt að sjá augljósar lendingar við Skálanes og er fremur aðgrunnt þar. Þó er ekki loku fyrir það skotið að aðstæður hafi breyst umtalsvert í frá þeim tíma sem útræði var úr Skálanesi og er lending skráð á svæðinu þótt ekki sé nákvæmlega ljóst hvar hún hefur verið staðsett (sjá 080). Eru skráðar 5 tóftir í Skálanesi undir númerunum 021-025. Tóft 024 er um 10 m norðvestur frá tóft 023.

Uppgróinn sjávarkambur.

Tóftin sem snýr norðvestur-suðaustur er um 4 x 2 m að stærð og er hleðsluhæð mest um 0,5 m. Tóftin er á dálitlum hól sem er um 5 x 4 m að stærð. Hleðslur eru talsvert signar og gengnar til og er mögulegt að tóftin hafi verið stærri og hóllinn getir gefið hugmynd um upprunalegt umfang hennar. Dyr eru á suðausturenda tóftarinnar en einnig er hún opin í norðvesturendann.

Hættumat: hætta, vegna landbrots

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3

NP-062:025 tóft verbúð

66°30.739N 16°28.788V

"Fyrir vestan Vellankötlu [sjá 019] og Vellankötluvatn heitir Skálanes; þar eru Skálanestættur, sem taldar voru verbúðatóftir, enda mun þarna hafa verið útræði," segir í örnefnaskrá. Skálanes er skammt vestur af norðurenda Vellankötluvatns. Ekki er hægt að sjá augljósar lendingar við Skálanes og er fremur aðgrunnt þar. Þó er ekki loku fyrir það skotið að aðstæður hafi breyst umtalsvert í frá þeim

tíma sem útræði var úr Skálanesi og er landing skráð á svæðinu þótt ekki sé nákvæmlega ljóst hvar hún hefur verið staðsett (sjá 080). Eru skráðar 5 tóftir í Skálanesi undir númerunum 021-025. Tóft 025

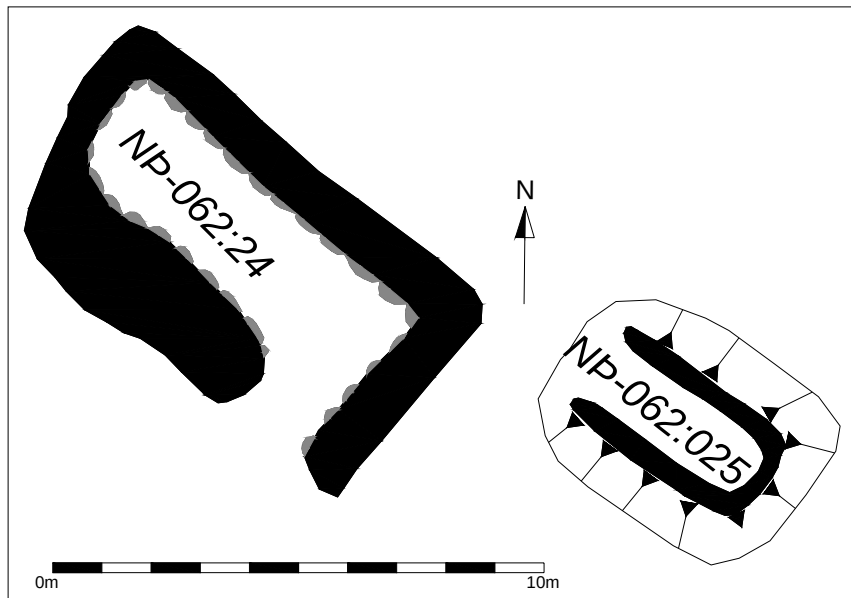

Ljósmynd 22: Tóftir NP-062:024-025 í Skálanesi. Horft til norðvesturs

er um 2 m austur af tóft 024.

Uppgróinn sjávar kambur.

Tóftin, sem skiptist í tvö hólfi, er um 15 x 5 m að stærð og snýr austsuðaustur-vestnorðvestur. Austsuðaustara hólf hennar er talsvert greinilegra og er það um 5 x 9 m að stærð með dyr austsuðaustast á suðvesturvegg. Hleðsluhæð er mest um 1 m. Virðast hleðslur vera úr torfi með

Teikning 16. Tóftir NP-062:024-025 í Skálanesi

grjóthlöðnu innrabyrði og sést nokkuð vel í grjóthleðslur. Vestnorðvesturhólf tóftarinnar er um 6 x 4 m að stærð. Hleðslur þess eru talsvert óljósar og virðast mögulega hafa orðið ágangi sjávar að bráð. Ná þær mest um 0,2 m hæð og vantar víða inn í þær.

Hættumat: hætta, vegna landbrots

NP-062:026 Nónás varða eyktamark
"Austur af Slýjunum (sjá 025) heitir Leiti. Þetta leiti er vanalega nefnt Heimaraleiti...Rétt sunnan við Leitið er Sokkumýrarholt...Sunnan við holtið er mýrarfláki, sem heitir Sokkumýri...Suðvestur af Sokkumýri er Nónás, sem er eyktamark frá Oddsstöðum. Þar á Oddur landnámsmaður að vera grafinn," segir í örnefnaskrá. Nónás er um 1,2 km vestsuðvestur frá Oddsstöðum. Efst á ásnum er dálítil hólbunga og á honum er varða. Holt eða ás, umkringdur þýfðum lyngmóa. Hólbunga ássins, umhverfis hólbunguna, er mikið til uppblásin og er hóllinn því eins og eyja á melnum.

Varðan sjálf er um 0,5 m há og um 0,7 x 0,7 m að flatarmáli að neðanverðu en mjókkar upp. Hólbungan sem varðan situr á virðist vera náttúruleg og sjást engin ummerki þar sem gefa til kynna að þar leynist legstaður.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 4

66°29.445N 16°26.832V

Ljósmynd 23: Varðan á Nónás NP-062:023. Horft til norðausturs

NP-062:027 Kötlugata gata leið
"Austur af Slýjunum [sjá 052] heitir Leiti. Þetta leiti er vanalega nefnt Heimaraleiti...Rétt sunnan við Leitið er Sokkumýrarholt...Sunnan við holtið er mýrarfláki, sem heitir Sokkumýri...Norðvestur af Sokkumýri er holt, sem heitir Þverholt og snýr austur og vestur á meðan önnur holt hér snúa suður og norður...Vestur frá Oddstöðum, um holtin, heitir Kötlugata. Hún liggur að Núpskötlunni," segir í örnefnaskrá. Kötlugata eða reiðgötunni á þeirri leið eru enn all greinilegar beint vestur frá Oddsstöðum og má greina þær á köflum allt að Núpskötlunni.

Þýfður lyngmói, uppblásinn á köflum

Um er að ræða marga samsíða troðninga og ná þeir samanlagt um 6 m breidd.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 4

66°30.104N 16°27.255V

Ljósmynd 24: Horft til austurs eftir Kötlugötu, NP-062:027. Ef grannt er skoðað má greina Oddstaðabæinn við miðjan sjóndeildarhringinn.

NP-062:028 Rekstrarmelur heimild um leið

"Norðaustur af Nónás er Hallsás, og suðaustur af Nónás heitir Há-Hallsás...Vestur af Nónás [sjá 026] er Egilsdalur, löng lautarskora úr Skálaneslónum. Egilsdalur er í raun ekki dalur, aðeins brekka niður...Ekki er þekkt sögn um nafnið...Suðaustur af Egilsdal eru Tjarnstæði. Stundum er smátjörn þar framan af sumri, en annars eru þau þurr. Austan við þau er Tjarnstæðaás, og austur af Tjarnstæðaás og suður af Hallsás er mosamelur, Rekstrarmelur. Fé var rekið um hann til beitar," segir í örnefnaskrá. Núverandi heimreið að Oddsstöðum liggur á sömu slóðum og leiðin sem var um Rekstrarmel. Ekki fundust gamlar götur á Rekstrarmel.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 4-5

NP-062:029 Þýfigata heimild um leið

"Suður af Rekstrarmel [sjá 028] er Kúahlíð. Líklega hafa kýr farið þangað. Þær fóru gjarnan í sveppaleiðangur á sumrin, og voru þá e.t.v þarna...Suður af Kúahlíð eru smágerðir móar suður af Kjalarás. Kjalarás snýr suðaustur og er hér um merkin. Þetta er grasi gróinn hryggur, sem nær langt suður í heiði. Þvert yfir hann liggur gata, sem heitir Þýfigata og var reiðgata frá Sigurðarstöðum og inn að Leirhafnarfjöllum. Bílvegur liggur nú nokkurn veginn á sama stað," segir í örnefnaskrá. Núverandi þjóðvegur um Melrakkaslétu liggur á svipuðum slóðum og Þýfigatan.

Ekki sést til fornleifa.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 5

NP-062:030 Miðhamarsvarða varða óþekkt

"Austur af Kjalarás [sjá 029] er smágrýtihryggur, sem heitir Miðhamar...Á Miðhamri mun hafa verið Miðhamarsvarða.. Ekki er talað um hana nú, en það sést, að grjót hefur verið fært til," segir í örnefnaskrá. Miðhamarsvarða fannst ekki við vettvangskonun.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 5

NP-062:031 Kaupstaður heimild um leikvöll

66°29.849N 16°25.906V

"Rétt suður af heimatúni er smáhæð við túnfót, sem heitir Kaupstaðarholt, og á holtinu er stór kringlóttur steinn, sem heitir Kaupstaður. Krakkar léku sér þar og fóru í "kaupstað". Segir í örnefnaskrá. Kaupstaður er um 150 m suðvestur frá núverandi íbúðarhúsi.

Meðalþýft holt vaxið grasi og lyngi.

Steinninn er, eins og kemur fram í texta örnefnaskrár, nokkurn veginn hringlaga og um 2 m í þvermál. Er hann flatur að ofan. Um 4 m suður af honum eru 3 grónir klettir og inn á milli þeirra er dálítið rými, um 1,5 x 1 m að stærð. Hefur greinilega verið reynt að stúka rýmið enn frekar af með því að hlaða smágrjóti upp í skorur. Í rýminu má jafnframt sjá ýmsa muni, ílát o.fl. sem börn hafa skilið eftir þar.

Hættumat: hætt, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 5

Ljósmynd 025: Kaupstaður NP-062:031.
Horft til suðurs.

Ljósmynd 026: Bú í klettaskoru
við Kaupstað NP-062:031. Horft
til suðurs

NP-062:032 *Svarðartangi* heimild um mógrafir

66°29.865N 16°25.541V

"Bæjarmýri sem aðeins var kölluð Mýri, nær frá Oddsstöðum að Suðurvatni...Gegnum mýrina rennur lækur úr vatninu í Oddstaðalón. Lækur þessi heitir Steinbogi. Vestan við Steinboga er tangi út í lónin; hann heitir Svarðartangi. Svörður var tekinn í Svarðartanga og í mýrinni áður fyrr, en eftir að Árni [G. Pétursson] man eftir, var tekið við Slý [sjá 052]. Grafirnar eru meira áberandi í mýrinni í seinni tíð en í tanganum," segir í örnefnaskrá. Breitt mýrasund, svonefnd Bæjarmýri, eða einfaldlega Mýri, er skammt austur af heimatúni Oddsstaða og er það á milli Suðurvatns sem er um 300 m suðaustur frá bæ og Oddstaðalóna. Svarðartangi gengur út í lónin til austnorðausturs vestan við "ósa" Steinboga. Ekki fundust mógrafir í Svarðartanga við vettvangskonun og er líklegt að þær séu með öllu grónar. Tvær tóftir eru í Svarðartanga, mögulega eftir mókofa, og eru þær skráðar sem 068 og 069. Grasi vaxið mýrlendi við sjó.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 6

NP-062:033 *Millivatnavegur* heimild um leið

"Suðurvatn er allstórt vatn suður frá bænum. Í því er veiði og varp í hólma þeim, sem heitir Suðurvatnshólmi...Nokkuð suður frá Suðurvatni er annað vatn miklu minna. Það heitir Fremravatn...Milli vatnanna er Millivatnavegur. Pósturinn fór t.d. Stundum milli vatnanna, Fremravatns og Suðurvatns, um Flóa, til að styttu sér leið, ef enginn póstur var í Oddsstaði," segir í örnefnaskrá. Engar reiðgötur sjást á milli Fremravatns og Suðurvatns en svæðið sem Millivatnavegur lá um er þó merkt inn á kort.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 7

NP-062:034 *Sel* tóft sel

66°29.978N 16°24.600V

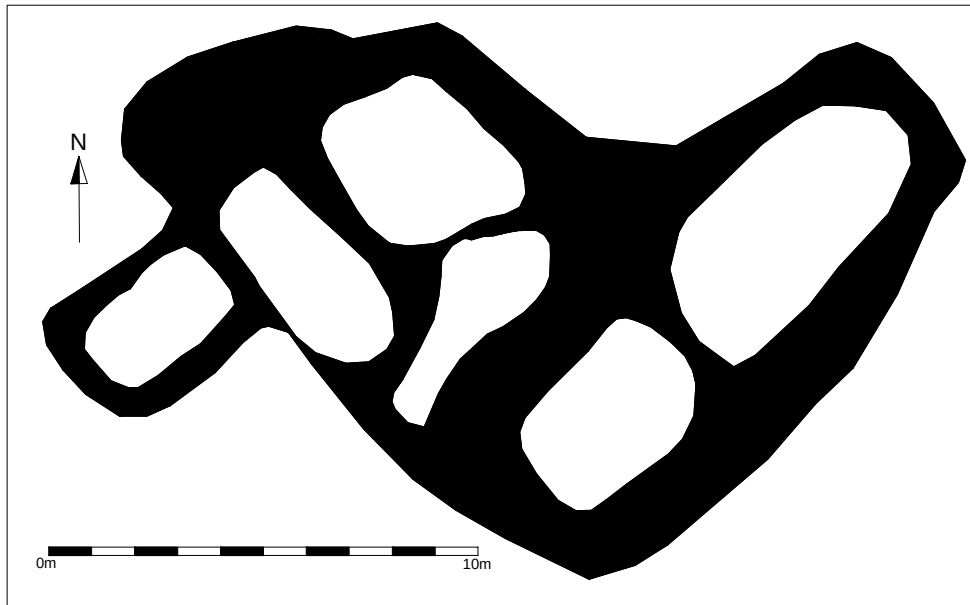

Ljósmynd 27: Rústirnar í Seli, NP-062:034. Horft til vestsuðvesturs.

"Bæjarmýri sem aðeins var kölluð Mýri, nær frá Oddsstöðum að Suðurvatni...Gegnum mýrina rennur lækur úr vatninu í Oddstaðalón. Lækur þessi heitir Steinbogi. Vestan við Steinboga er tangi út í lónin; hann heitir Svarðartangi (sjá 032)...Austur af Steinboganum og Lónunum er kelda, nú næstum þurr, sem nefnd er Stórakelda eða Vaðkelda...Að sögn Árna [G Péturssonar] voru þessi nöfn ekki notuð, heldur var svæðið frá Steinboga að Seli kallað Keldur, talað um að fara "austur í Keldur"...Austan við Keldur sjást enn tættur, sem heita Sel. Þar í Lónum er Selhólmi (kenndur við selið)..." segir í örnefnaskrá. Sel er nálægt austurströnd Oddsstaðalóna, um 900 m austur frá Oddsstöðum. Grasi og lyngi vaxinn mói á sjávarbakka, þýfður á köflum og votlendur. Að norðan og austanverðu er misgróinn grjótmelur.

Í Seli er nokkuð myndarlegur grasi vaxinn rústahóll eða tóft sem er um 22 x 18 m að stærð og nær

hæð hans mest um 1 m. Á rústahólnum má greina 6 óreglulegar dokkir eða hólf. (sjá meðfylgjandi

Teikning 17: Rústirnar í Seli, NP-062:034

teikningu). Rústahóllinn er með norðvestur-suðausturstefnu. Á honum miðjum eru 3 misstórhólf sem raðast frá norðvestri-suðausturs. Norðvestasta hólfíð er um 4 x 4 m að stærð, það í miðjunni um 5 x 2 m að stærð með norðaustur-suðvestur legu og suðaustasta hólfíð er um 4 x 3 m að stærð. Norðaustan við síðast talda hólfíð er svo stærsta hólf tóftarinnar sem er um 7 x 3 m að stærð og liggur norðaustur-suðvestur. Suðvestan við norðvestasta hólfíð eru loks tvö hólf sem raðast frá suðvestri til norðausturs. Er það suðvestara af þeim um 3 x 2 m að stærð með norðaustur-suðvesturlegu en suðaustara hólfíð er um 5 x 2 m að stærð og liggur norðvestur-suðaustur. Er stærð hólfanna gefin upp að innanmáli. Rústir þessar eru mjög svo afmyndaðar af þýfi og því er erfitt að greina einstakar hleðslur og lögun dokkanna. Hæð þeirra veggheðslna sem hvað greinilegastar eru, er mest um 0,4 m.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 6-7

NP-062:035 *Nátthagi* örnefni nátthagi 66°30.504N 16°22.972V
"[Landamerki Oddsstaða] að austan á mótí Sigurðarstöðum úr Straumlónsósí, Líka kallaður Nátthagaós, í þúfu á Flatbyttutanga [036], þaðan í Ytra-Miðleiði og úr því í Fremra-Miðleiði, (á Sigurðarstöðum var tanginn nefndur Flatbytnutangi...). Sá hluti lónanna [Torfastaðalóna], sem tilheyrir Oddsstöðum, kallast Nátthagalón," segir í örnefnaskrá. Örnefnið Nátthagi kemur ekki fram í örnefnaskrá, en samkvæmt heimildamanni er Nátthaginn valllendissvæði á austanverðum Kasttanga, við vesturenda Torfastaðalóna, um 2,3 km austnorðaustur frá bæ. Örnefnið Nátthagaós og Nátthagalón, sem nefnd eru í örnefnaskrá (sjá tilvitnun hér að framan), virðast dregin af Nátthaginum. Engar hleðslur eru umhverfis Nátthagann og er hann ekki afmarkaður sérstaklega af náttúrunnar hendi, en þar er þó að finna 3 tóftir í hnapp. Eru þær skráðar sem 077, 078 og 079. Vallendisbali við sjó.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 1, 8

NP-062:036 *Flatbyttutangi* örnefni uppsátur 66°30.396N 16°22.562V
"Við Torfastaðalónin eru merkin, í þúfu á Flatbyttutanga...(á Sigurðarstöðum var tanginn nefndur Flatbytnutangi sbr. Örnefnaskrá [Sigurðarstaða])," segir í örnefnaskrá. Flatbyttutangi gengur út ú Torfastaðalón frá austri til vesturs, skammt austsuðaustur frá Nátthaga 034. Landamerkjapúfan er norðarlega á vestanverðum tunganum en ekki sjást annars ummerki um uppsátur eða aðrar sjávarminjar.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 6

NP-062:037 tóft hlaða

66°29.921N 16°25.983V

Steyptur grunnur undan hlöðu er um 100 m vestur frá núverandi Íbúðarhúsi Oddsstaða. Hann er fast austan við vegslóða sem liggur niður að Oddstaðaborg og Afaborg. Rétt norðanvið hlöðuna er svonefndur Jónasarkofi (038) og austan við þau eru svo leifar bragga sem skráður er sem 039. Hlöðugrunnurinn fellur mjög líklega ekki undir skilgreiningu þjóðminjalaga þar sem miðað er við að minjar hafi náð 100 ára aldri til þess að geta talist til fornleifa (sjá einnig 007). Þó fær hann að fljóta með hér þar sem steypar byggingar voru komnar til sögunnar snemma á 20. öld og því eru margar hverjar nálægt mörkum þess að að geta talist til fornleifa. Einnig er hlöðugrunnurinn hluti af mannvistarlandslagi Oddsstaða á 20. öld. Þýft og grasigróið svæði rétt utan túngarðs. Grunnurinn er um 15 x 8 m að stærð og liggur austur-vestur. Standa veggirnir mest um 0,3 m upp úr sverði en dyr hafa verið á miðjum vesturgafli. **Hættumat:** hætta, vegna ábúðar

Ljósmynd 28: Hlöðugrunnur NP-062:037. Horft til vesturs.

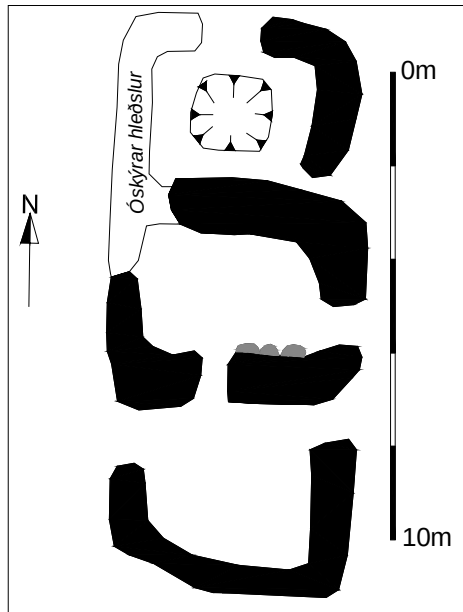
NP-062:038 Jónasarkofi tóft útihús

66°29.932N 16°25.984V

Tóft eftir svonefndan Jónasarkofa, sem nefndur er eftir manninum sem byggði hann, er um 20 m norðan við hlöðugrunn 037. Þýft og grasigróið svæði rétt utan túngarðs. Tóftin sjálf sem er úr torfi og grjóti, liggur norður-suður og skiptist hún í tvö hólfi. Syðra hólfið er um 5 x 4 m að stærð með dyr á miðjum suðurvegg, við norðvesturhorn og á miðjum austurvegg. Hleðsluhæð er mest um 1 m. Nyrðra hólfið er niðurgrafið að hluta og er niðurgrafni hluti þess sem er í miðjunni, um 1,5 x 1,5 m að innanmáli. Hólfið sjálft er um 4 x 2 m að utanmáli, en hleðslur útveggja eru fremur óljósar, ná mest um 0,3 m hæð. Dyr virðast hafa verið á miðjum norðurvegg. Gerði er sambyggt tóftinni að sunnanverðu. Er það um 4 x 4 m að stærð og virðist inngangur í það hafa verið við norðvesturhorn þess. Hleðsluhæð er mest um 0,6 m. Heildarlengd mannvirkisins, þ.e tóftarinnar með gerðinu er um 12 m en mesta breidd um 5 m. **Hættumat:** hætta, vegna ábúðar

Ljósmynd 29. Jónasarkofi, NP-062:037. Horft til suðvesturs.

Teikning 18. Jónasarkofi, NP-062:038.

NP-062:039 tóft óþekkt

**Ljósmynd 30: Leifar bragga NP-062:039.
Horft til norðurs.**

66°29.913N 16°25.969V

Sökkull undan bárujárnsbragga er rétt austan við hlöðutóft 037 og Jónasarkofa 028.

Þýft og grasigróið svæði rétt utan túngarðs.

Er um að ræða um 0,2 m djúpa dæld, sem er um 10 m á lengd og um 5 m á breidd. Leifar af bárujárns og úr stoðgrind braggans eru sjáanlegar hér og þar. Bragginn fellur ekki undir hina lögbundnu skilgreiningu Þjóðminjalaga um fornleifar, en í seinni tíð hefur minjum sem tengjast hersetunni á tímum síðari heimsstyrjaldarinnar, verið veitt aukin athygli. Fá leifar braggans, sem er aðfluttur, því að fylgja með hér.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

NP-062:040 garðlag túngarður

66°29.915N 16°25.758V

Leifar túngarðs eru umhverfis gamla heimatúnið á Oddsstöðum. Sést hann austan, vestan og norðan við túnið, en er að mestu horfinn að sunnanverðu.

Í túnjaðri.

Heildarlengd túngarðsins hefur verið um 400 m og eru þá meðtaldir þeir hlutar hans sem eru horfnir. Er túngarðurinn hvað greinilegastur á um 50 m kafla sem liggur til suðvesturs, frá Oddstaðalónum og yfir svonefnt Svarðarholt sem er framhald Smiðjuhóls (sjá 002) til suðausturs. Nær garðlagið mest um 1 m hæð á þessum kafla og um 1 m breidd og er um að ræða grónar grjóthleðslur. Eftir að komið er niður af

holtinu að suðvestanverðu, liggur garðlagið um Bæjarmýri/Mýrina á öðrum c.a 50 m löngum kafla og sveigir meira til vesturs. Er það fremur óljóst á þessum kafla og sigið í mýrina. Er í raun einungis um að ræða grjóthróngl sem sýnir hvar garðurinn hefur legið. Garðlagið er því sem næst horfið meðfram suðurjaðri túnsins en sést meðfram vesturjaðrinum og norðurjaðrinum. Nær það mest um 0,5 m hæð meðfram vesturjaðrinum en um 0,3 m meðfram norðurjaðrinum.

Hættumat: hættu, vegna ábúðar

Ljósmynd 31: Heillegasti hluti Túngarðs NP-062:040, þar sem hann liggur yfir Svarðarholt. Horft í suðaustur.

NP-062:041 tóft hlaða

Niðurgrafin tóft er norðvestanvert í bæjarhólunum 001 um 20 m norðvestur frá núverandi íbúðarhúsi.

Á rústahól í óræktuðu túni.

Um er að ræða steiptan sökkul undan hlöðu sem var byggð snemma á 20. öld eða vel fyrir 1940. Er hún skráð, þótt hún falli ekki undir skilgreiningu Þjóðminjalaga, þar sem hún er hluti af minjaheild frá síðasta búsetuskeiðinu á Oddstöðum, auk þess sem hún á líklega ekki langt í það að geta talist til fornleifa. Er tóftin um 9 x 6 m að stærð og líklega um 0,6 m að dýpt.

Hættumat: hættu, vegna ábúðar

66°29.941N 16°25.849V

Ljósmynd 32: Hlöðutóft NP-062:041. Horft til norðausturs.

NP-062:042 tóft hrútakofi

Tóft eftir hrútakofa er um 90 m suðvestur frá núverandi íbúðarhúsi á Oddsstöðum. Ekki er alveg ljóst hvenær hann var byggður en kofinn var síðast notaður sem reykkoft, rétt fyrir 1950.

Á grasi grónu lágu holti.

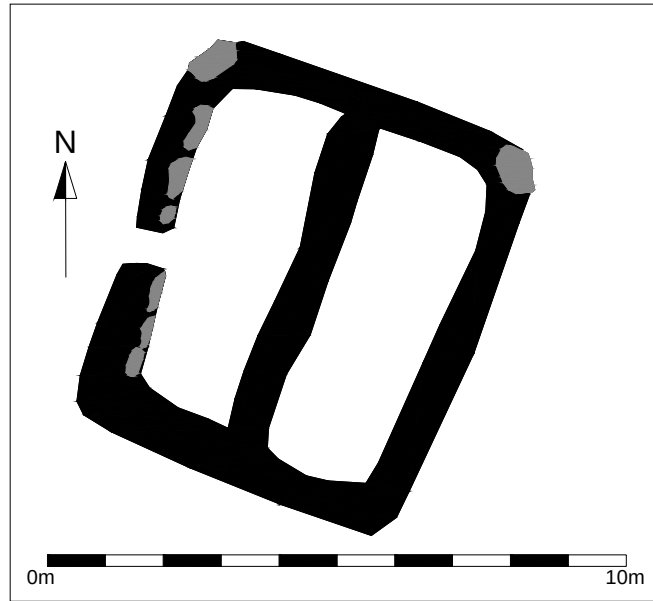
Tóftin, sem er úr torfi og grjóti, skiptist í tvö samsíða hólf sem snúa norðaustur-suðvestur. Eru hólfín jafn stór, eða um 7 x 3 m að stærð að utanmáli. Einar mögulegar dyr eru greinanlegar á tóftinni og eru þær á miðjum vestnorðvesturvegg. Hér og þar glittir í hleðslugrjót, einkum þó á innanverðum vestnorðvesturvegg, annars er yfirleitt gróið yfir hleðslur. Hleðsluhæð er mest um 0,4 m.

Hættumat: hættu, vegna ábúðar

66°29.881N 16°25.878V

Ljósmynd 33. Hrútakofatóft NP-062:042. Horft til austnorðausturs.

Teikning 19. Hrútakofatóft NP-062:042

NP-062:043 gerði kálgarður

Ljósmynd 34. Kálgarður NP-062:043. Horft til suðvesturs.

66°29.844N 16°25.926V

Kálgarðstóft er á Kaupstaðarholti, um 5 m suðvestan við Kaupstað 031.

Meðalþýfður mói á dálitlu holti.

Kálgarðurinn er um 20 x 20 m að stærð og sjást skýr en beð innan hans. Eru beðin gróin, með norður-suður stefnu og er hvert þeirra um 1 m á breidd. Vestur-, norður- og suðurveggir garðlagsins eru mikið til hlaupnar í þúfur en austurveggurinn er hvað heillegastur. Hleðsluhæð nær mest um 0,4 m.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

NP-062:044 vegur samgöngubót

66°29.818N 16°25.570V

Upphlaðinn vegur liggur yfir Bæjarmýri/Mýri til austsuðausturs frá Oddsstöðum. Er um að ræða nokkuð mikið mannvirki og lá það að austurjaðri mýrarinnar. Eftir það tekur við vörðuð leið til Torfastaða, en ekki vannst tími til að skrá hana að þessu sinni (sumarið 2008).

Grasi vaxið mýrlendi.

Vegurinn er um 490 m langur og mest um 4 m á breidd. Er hann, eins og áður sagði nokkuð mikið mannvirki og sést glitta í stórgert grjót hér og þar, einkum þó þar sem vegurinn liggur yfir lækinn Steinboga sem rennur eftir miðri mýrinni frá suðvestri til norðausturs. Var brú yfir lækinn sem nú er hrunin. Vegurinn er talsvert siginn á köflum og stendur hann mest um 0,7 m upp úr mýrinni. Ekki er ljóst hvenær vegurinn var hlaðinn og segir heimildamaður, sem er fædd árið 1940, að það hafi verið gert fyrir sitt minni, sem og næstu kynslóðar þar á undan.

Hættumat: engin hætta

Ljósmynd 35. Vegur NP-062:044. Horft til austnorðaustur.

Ljósmynd 36: Brú þar sem vegur NP-062:044 liggur yfir Steinboga. Horft í suðvestur

NP-062:045 *Bæjarmýri* náma mógrafir

66°29.876N 16°25.691V

"Bæjarmýri sem aðeins var kölluð Mýri, nær frá Oddsstöðum að Suðurvatni...Gegnum mýrina rennur lækur úr vatninu í Oddstaðalón. Lækur þessi heitir Steinbogi. Vestan við Steinboga er tangi út í lónin; hann heitir Svarðartangi. Svörður var tekinn í Svarðartanga og í mýrinni áður fyrr, en eftir að Árni [G. Pétursson] man eftir, var tekið við Slý [sjá 052]. Grafirnar eru meira áberandi í mýrinni í seinni tíð en í tanganum," segir í örnefnaskrá. Breitt mýrasund, svonefnd Bæjarmýri, eða einfaldlega Mýri, er skammt austur af heimatúni Oddsstaða og er það á milli Suðurvatns sem er um 300 m suðaustur frá bæ og Oddstaðalóna. Talsvert grónar mógrafir eru á víð og dreif um Bæjarmýri/Mýri. Grasi gróið mýrasund.

Grafirnar eru einkum á svæði sem afmarkast af af Steinboga í austri, Svarðarholti í vestri og upphlaðna veginum (sjá 044) sem liggur þvert yfir mýrina.. Er um að ræða margar litlar grafir á víð og dreif um svæðið fremur en stórar samfeldar grafir. Er svæðið um 200 x 80 m að stærð vestnorðvestur-austsuðaustur.

Hættumat: engin hætta

NP-062:046 tóft fjárhús

66°29.973N 16°25.821V

Tóft er um 2 m vestur af hesthúsi 016.

Tóftin er í grasi vaxinni, þýfðri og aflíðandi brekku skammt frá bakka Oddstaðalóna.

Tóftin, sem er hlaðin úr torfi og grjóti, er um 9 x 5 m að stærð með stefnuna austur-vestur. Hleðslur eru nokkuð signar og farnar að hlaupa í þúfur og nær hleðsluhæðin mest um 0,4 m. Skiptist tóftin í tvö hólfi sem raðast frá austri til vesturs. Er vestara hólfið um 5 x 5 að stærð að innanmáli en það austara er um 5 x 2 m að stærð og liggur það norður-suður. Grjóthlaðinn garði liggur eftir endilöngu miðju vestara hólfinu, sem bendir til þess að um sé að ræða fjárhústóft, en dyr eru á miðjum vesturgafli. Austara hólfið er opið í austurenda.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Ljósmynd 37: Fjárhústóft NP-062:046.
Horft til austurs.

NP-062:047 tóft óþekkt

66°29.977N 16°25.829V

Niðurgrafin tóft eða dokk, sem greinilega er manngerð, er um 1 m norður frá tóft 046.

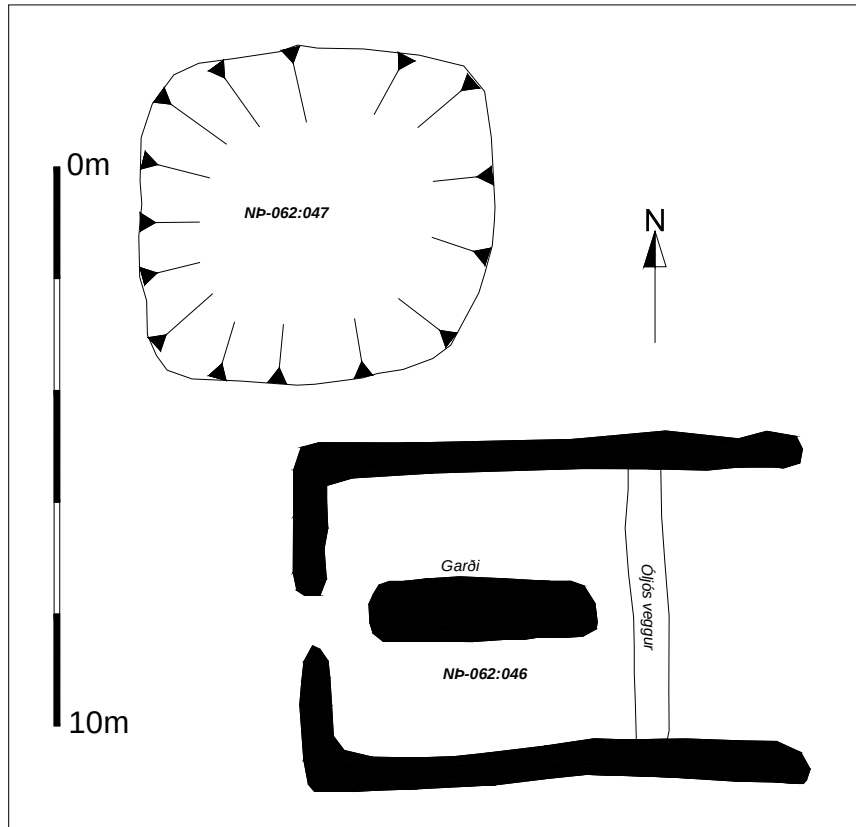
Tóftin er í grasi vaxinni, þýfðri og aflíðandi brekku skammt frá bakka Oddstaðalóna.

Tóftin sem er einföld, er um 6 x 6 m að stærð og nokkurn vegin sporöskjulaga. Er hún um 0,5-0,7 m að dýpt. Alveg er gróið yfir hleðslur og er tóftin farin að hlaupa í þúfur. Er mögulegt að um sé að ræða hlöðutóft sem tengst hafi tóft 046, en um það er þó ekki hægt að fullyrða að svo stöddu.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Ljósmynd 38: Tóftir NP-062:046-047. Horft til suðurs.

Teikning 20. Tóftir NP-062:046-047.

NP-062:048 tóft óþekkt

Tóft er um 8 m austsuðaustur frá hrútakofa 042.

Á grasi grónu og smápýfðu lágu holti.

Tóftin er um 8 x 4 m að stærð og liggur austsuðaustur-vestnorðvestur. Eru hleðslur mikið, gengnar til, hlaupnar í þúfur og grónar þótt víða sjáist glitta í hleðslugrjót. Hleðsluhæð er mest um 0,4 m. Norðaustur-

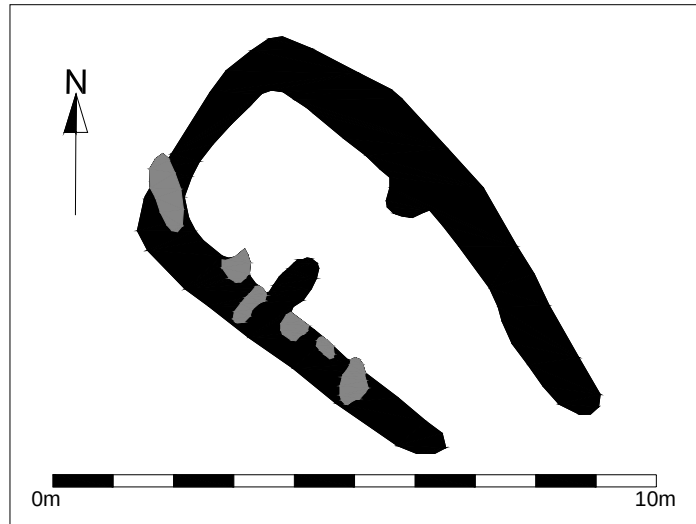
langveggur tóftarinnar er bogadreginn og um 2 m lengri en suðvesturveggurinn. Er tóftin opin í austsuðaustur-enda. Virðist hún vera einföld en þó er mögulegur veggstubbur sem gengur um 1 m inn í tóftina frá miðjum vestnorðvesturvegg, en hann gæti þó einnig einfaldlega verið hrun úr útveggjum.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

66°29.875N 16°25.856V

Ljósmynd 39: Tóft NP-062:048. Horft til norðurs

Teikning 21: Tóft NP-062:048

NP-062:049 tóft óþekkt

Ljósmynd 40: Tóft NP-062:049. Horft til suðausturs

Dýpt hennar er á bilinu 0,7-1 m. Ekki sjást greinilegar hleðslur í tóftinni og greinilega gróið yfir þær séu þær til staðar. Lítur þessi tóft út fyrir að vera talsvert gömul og er erfitt að segja til um það hvert hlutverk hennar hefur verið. Þó getur staðsetning hennar við lónin bent til þess að um sé að ræða gamalt naust eða uppsátur þar sem hún liggur þvert á fjöruna.

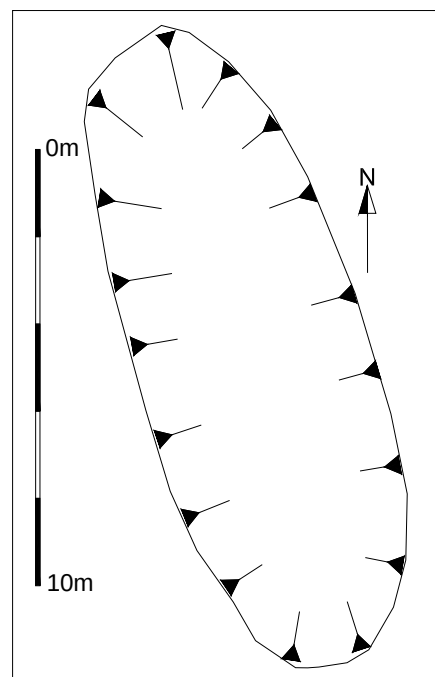
Hættumat: engin hætta

66°30.475N 16°22.909V

Bátslaga tóft er á bakka Torfastaðalóna eða þess hluta þeirra sem einnig er nefndur Nátthagalón, um 60 m suðaustur af tóftaþyrpingunni í Nátthaga (sjá 035, 077, 078, 079).

Vallgróinn sjávarbakki.

Tóftin sem er niðurgráfin er um 15 m á lengd en mest um 5 m á breidd (í fyrir miðju) og liggur norðvestur-suðaustur.

Teikning 22: Tóft NP-062:049

NP-062:050 tóft óþekkt

66°29.966N 16°25.828V

Tóft er um 4 m suður frá vestanverðum suðurvegg tóftar 046.

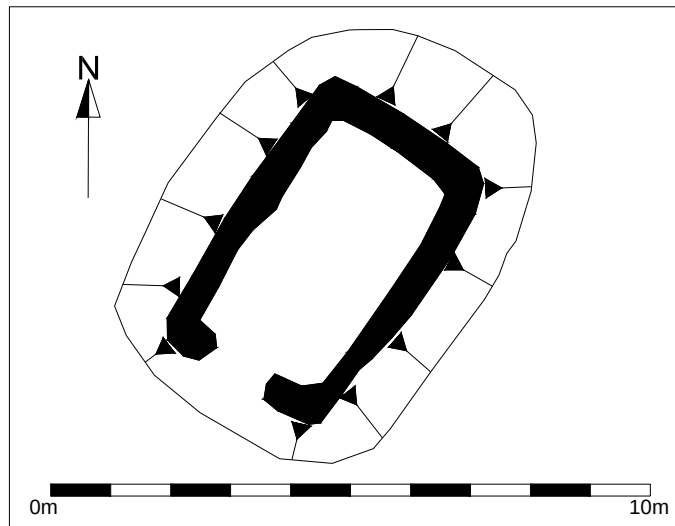
Tóftin er í grasi vaxinni, þýfðri og aflíðandi brekku skammt frá bakka Oddstaðalóna.

Tóftin sem er einföld er um 5 x 3 m að stærð og liggur norðaustur-suðvestur. Tóftin er mikið sigin og nær hleðsluhæð mest um 0,2 m. Dyr eru á miðjum suðvesturvegg. Hvergi sést í hleðslugrjót.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Ljósmynd 41: Tóft NP-062:050. Horft til norðausturs

Teikning 23: Tóft NP-062:050

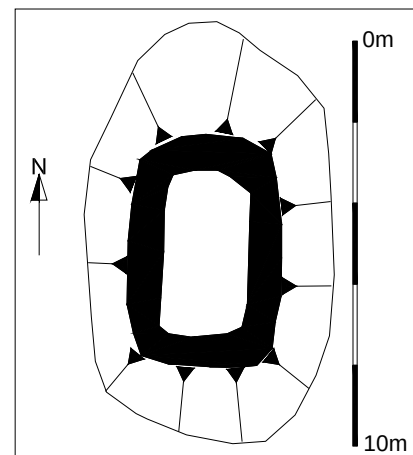
NP-062:051 tóft óþekkt

66°29.622N 16°25.504V

Tóft er um 100 m suðaustur af Oddsstaðaborg, þ.e þeirri steinsteyptu sem byggð var einhvern tíma á árunum 1925-1930 (sjá 013) og um 120 m norðaustur af lengingunni og uppsátrinu í Hjallanesi (sjá 012).

Grófpýfður grasmói við sjó.

Tóftin er á sporöskjulaga hól sem er um 10 x 8 m að stærð og um 1,4 m á hæð sem liggur norður-suður. Ber hann greinilegt svipmót af rústahól sökum reglulegrar lögunnar sinnar. Tóftin sjálf sem er á miðjum hólnum, er um 6 x 4 m að stærð og liggur hún einnig norður-suður. Hleðsluhæð er líklega mest um 0,4 m. Stærð hólins getur bent til þess að tóftin sé byggð á eldri minjum. Einnig er þó mögulegt að hóllinn sé myndaður úr hruni úr veggjum tóftarinnar. Ekki skal fullyrt um það hvert hlutverk tóftarinnar hefur verið en mögulegt er þó að hún tengist útræði því sem var úr Hjallanesi.

Teikning 24: Tóft NP-062:051

NP-062:052 Slý heimild um mógrafir

66°30.351N 16°27.476V

"Fyrir vestan Vellankötlu [sjá 019] og Vellankötluvatn heitir Skálanes; þar eru Skálanestættur [sjá 021-025], sem taldar voru verbúðatóftir, enda mun þarna hafa verið útræði...Suður frá Skálanesi er mýrin nefnd Skálanesmýri og liggur að Lónakeldu, sem hér er á merkjum...Austur frá Lónakeldu gengur mel- og grágrýtishryggur, sem nefndur er Skálaneshörgur (sjá 081). Austur af Skálaneshörg, með Vellankötluvatni, sunnan við Mjósundin og að Selibrekkuhólamýri, liggur ás, sem heitir Kötluás, kenndur við Vellankötlu...Suður af Kötluás og meðfram honum er mýrarfen, sem heitir Slý...Bæjarmýri sem aðeins var kölluð Mýri, nær frá Oddsstöðum að Suðurvatni...Gegnum mýrina rennur lækur úr vatninu í Oddstaðalón. Lækur þessi heitir Steinbogi. Vestan við Steinboga er tangi út í lónin; hann heitir Svarðartangi [sjá 032]. Svörður var tekinn í Svarðartanga og í Mýrinni áður fyrr, en eftir að Árni [G. Pétursson] man eftir, var tekið við Slý," segir í örnefnaskrá. Ekki sáust ummerki um mógrafir í Slýunum og er líklegt að þær séu með öllu uppgrónar. Fjarlægð austnorðaustur frá bæ er um 1,4 km. Gróðursælt, vatnsmikið mýrarfen umkringgt lágun holtum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3-4, 6

NP-062:053 gerði kálgarður

66°30.767N 16°28.567V

Tvö mikið sigin gerði eru um 160 m austur af tóftasvæðinu í Skálanesi (sjá 021-025) á norðurbakka smátjarnar. Er mögulega um kálgarða að ræða.

Grasi vaxinn og þýfður tjarnarbakki.

Teikning 25: Kálgarður NP-062:053

Um er að ræða tvö samsíða hólfi sem eru með norður-suður stefnu. Er heildarstærð mannvirkisins um 23 x 20 m. Eystra hólfið er stærra og er það um 20 x 13 m að stærð utanmáli og er það opið í suðurenda. Vestara hólfið er um 20 x 10 m að stærð og er það opið í norður og suðurenda. Hleðsluhæð er mest um 0,5 m. Hvergi sést í hleðslugrjóti og því ekki hægt að segja til um það hvort hleðslur eru úr torfi og/eða grjóti.

Hættumat: engin hætta

NP-062:054 tóft óþekkt

66°30.790N 16°28.298V

Lítil hringlaga rúst er nyrst á vesturbakka Vellankötluvatns um 200 m austur frá gerðum 053. Um 20 m norður af tóftinni er handgrafinn sökkull með grjótlögðum plötum undan húsi sem Þorsteinn nokkur Stefánsson og kona hans Ólöf sveinsdóttir áformuðu að byggja á fjórða áratug 20. aldar. Þau hættu þó við húsbygginguna af orsökum sem ekki eru kunnar.

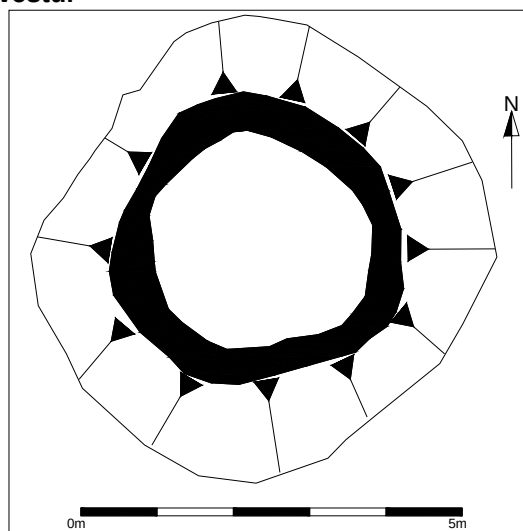
Grasi- og lyngi vaxinn hæðarhryggur á bakka stöðuvatns.

Tóftin er mikið sigin og farin að hlaupa í þúfur. Er hún um 6 m í þvermál og er hleðsluhæð mest um 0,2 m. Ekki er ljóst hvert hlutverk tóftarinnar hefur verið en hún virðist nokkuð forn.

Hættumat: engin hætta

Ljósmynd 42: Tóft NP-062:054. Horft í suðvestur

Teikning 26: Tóft NP-062:054

NP-062:055 tóft óþekkt

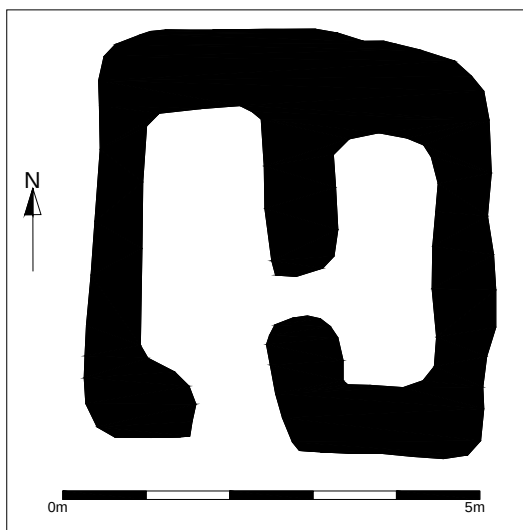
66°30.851N 16°28.171V

Tvær tóftir eru á dálitlu holti sem liggur norður-suður skammt frá norðurbakka Vellankötluvatns, um 150 m austnorðaustur af tóft 054. Er syðri tóftin skráð hér en nyrðri tóftin er skráð sem 056.

Grasi gróið holt eða hólrani

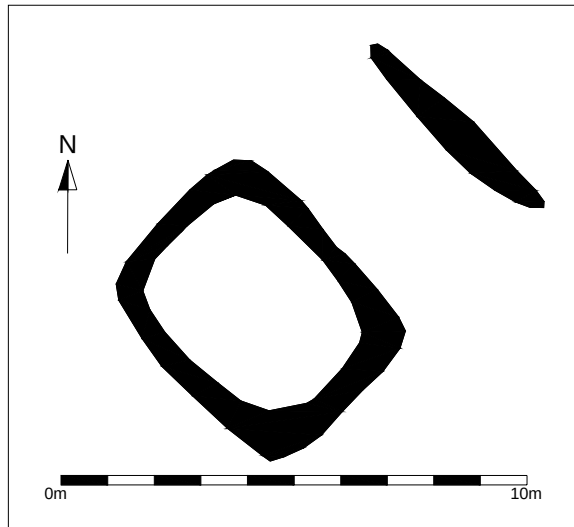
Tóftin skiptist í tvö samsíða hólf sem eru með norður-suður stefnu. Heildarstærð tóftarinnar að utamáli er um 5 x 4,5 m en eystra hólfið er um 3 x 1 m að innanmáli og það vestara er um 3 x 1,5 m. Dyr eru á miðjum veggnum sem skilur hólfina að en einnig eru dyr á suðurvegg vestara hólfins. Hleðslur eru mikið til grónar og signar en hér og þar má þó sjá glitta í hleðslugrjót. Hleðsluhæð er mest um 0,7 m.

Hættumat: engin hætta

Teikning 27: Tóft NP-062:055

NP-062:056 tóft óþekkt

Teikning 28: Tóft NP-062:056

66°30.859N 16°28.166V

Tvær tóftir eru á dálitlu holti sem liggur norður-suður skammt frá norðurbakka Vellanköluvatns, um 150 m austnorðaustur af tóft 054. Er nyrðri tóftin skráð hér en hún er um 6 m norður frá syðri tóftinni sem er skráð sem 055.

Grasi gróið holt eða hólrani

Tóftin skiptist í tvö samsíða hólf sem bæði eru með norðvestur-suðaustur stefnu. Eru bæði hólfín um 5 x 4 m að stærð og er austnorðaustara hólfíð "opið" í báða enda en vestsuðvestara hólfíð er með vegg á alla kanta. Tóftin er óljósari en tóft 055 og eru hleðslur talsvert signar og farnar að hlaupa í þúfur. Hleðsluhæð er mest um 0,3 m.

Hættumat: engin hætta

NP-062:057 garðlag varnargarður

66°30.930N 16°27.377V

Ljósmynd 43. Horft austur eftir austasta hluta garðlags NP-062:057.

hleðslugrjót. Um 20 m austur frá vesturenda garðlagsins liggur garðlag þvert á það sem nær út að Oddstaðamölum. Er það um 32 m á lengd og nær mest um 0,5 m hæð.

Hættumat: engin hætta

Garðlag liggur eftir endilöngum norðurbakka Skerjalóna að hluta. Er vesturendi þess um 100 m austur frá norðvesturhorni lónanna og fylgir það bakkanum um 620 m til austurs. Hár malarhryggur eða sjávar kambur, Oddstaðamalir, er norðan við Skerjalón og er vallendisbali á milli. Myndar garðlagið á bakka Skerjalóna einskonar hvíft á milli sjávarkambsins og lónanna. Hvert hlutverk garðlagsins er, er erfitt að segja til um. Talsvert er af rekaviði sem safnast hefur fyrir á vallendisbalanum sem garðlagið afmarkar á milli lónanna og Oddstaðamala. Er mögulegt að garðlagið hafi haft það hlutverk að koma í veg fyrir að rekaviðurinn bærist yfir í lónin. Eins er þó mögulegt að garðlagið hafi einfaldlega haft hlutverk göngugarðs.

Vallendur bakki stöðuvatns.

Garðlagið sem virðist vera úr grjóti er um 660 m á lengd, yfirleitt um 1 m á breidd og nær það mest um 1 m hæð. Eru hleðslurnar mikið til grónar þótt hér og þar sjáist í

Ljósmynd 44: Horft vestur eftir austasta hluta garðlags NP-062:057

**Ljósmynd 45: Nærmynd af miðhluta garðlags NP-062:057.
Horft í austsuðaustur.**

NP-062:058 tóftaþyrping óþekkt

66°30.681N 16°25.660V

"Vestur af Hjallanesi [sjá 012] er Borgarnesvík. Við Borgarnesvík, rétt við Hjallanes er Oddsstaðaborg. Það er fjárborg, sem var steypt líklega 1926 og stendur enn. Næsta nes til vesturs er Borgarnes," segir í örnefnaskrá. "Afaborg. Á árinu 1983 var hafist handa að reisa sumarhús í landi Oddsstaða, í svonefndu Hjallanesi. Þar örskammt vestur af eru margar tóftir fjárborga frá löngu liðnum tímum og þar stendur ein sú síðasta sem var byggð úr steinsteypu, og var hið myndarlegasta hús frá sinni tíð eð árunum milli 1925-1930. Nú er þó hlutverk hennar allt annað en áður var, eða sem verkstæði og vélageymsla, og sómir sér vel í því hlutverki," segir í Landi og fólki. Þyrping niðurgrafinna tófta er um 40 m vestur af Oddsstaðaborg. Minnir þyrpingin talsvert á búðasvæði sem gjarnan er að finna á fornum þingstöðum og verslunarstöðum víða um land. Eins og kemur fram í tilvitnuninni hér að framan hefur því verið haldið fram að um sé að ræða tóftir gamalla fjárborga og hafði heimildamaður heyrt talað um að menn hafi ekki haft fyrir því að moka út úr fjárborgunum, heldur hafi þeir einfaldlega búið til nýjar. Birna Lárusdóttir fornleifafræðingur fjallar um fjárborgir í MA-ritgerð sinni "Hiti er á við hálfa gjöf" og minnst þar m.a. á fjárborgir á Melrakkaslétu. Virðast svonefndar "sandborgir" hafa verið algengar á bæjum við sjávarsíðuna þar sem kindum var gjarnan beitt í fjörur. Var um að ræða einfaldar niðurgrafnar byggingar sem reft var yfir og tíðkaðist að moka sandi undir kindurnar til þess að halda húsinu þurru, en ullin var gjarnan blaut eftir fjörubeitina. Ekki var haft fyrir því að moka út úr þessum fjárborgum heldur var einfaldlega grafið fyrir nýjum þegar þær eldri fylltust. Búðatóftir á þingstöðum og verslunarstöðum voru gjarnan svipaðar að gerð og sandborgirnar. Þær voru yfirleitt bara í notkun nokkrar vikur á ári og því ekki lögð mikil vinna í að byggja varanlegri byggingar. Voru þetta gjarnan einföld torfhlaðin eða niðurgrafin mannvirki (sum hver einnig með torfhleðslum) sem tjaldað var yfir og virðist sem þau hafi verið endurbyggð reglulega. Uppgröftur á Gásum í Eyjafirði hefur m.a. leitt þetta í ljós en búðatóftirnar þar líta ekki ósvipað út og tóftaþyrpingin á við Oddsstaðaborg, en þó í nokkuð stærri mælikvarða. Líklegt er að tóftaþyrpingin sem hér um ræðir sé eftir sandborgir að þeirri gerð sem Birna Lárusdóttir talar um og má því til stuðnings, nefna örnefnið Borgarnes, sem er á þessum stað (sjá einnig 013). Þó skal ekki loka fyrir það skotið hér að tóftaþyrpingin sé eftir annars konar starfsemi og má sem dæmi nefna að gamalt útræði er í Hjallanesi (sjá 011-012) sem er þarna skammt frá, en mögulegt er að tóftirnar tengist þeirri starfsemi. Úr þessu fæst þó ekki skorið nema með uppgrefti á tóftunum.

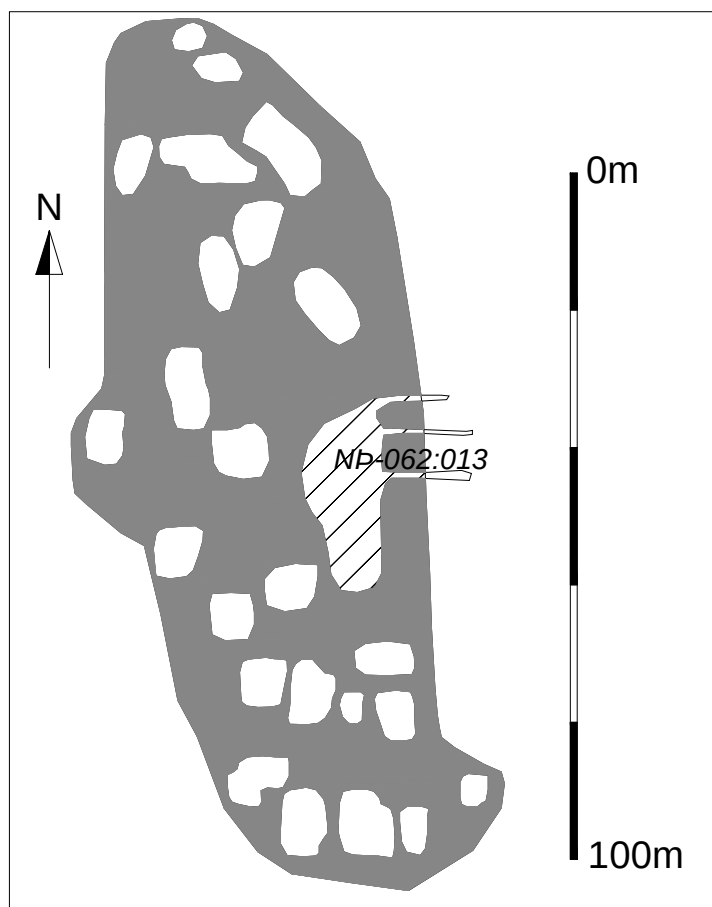
Grasi gróíð og vallent nes við sjó.

Rústasvæðið er mest um 130 m á lengd og um 50 m á breidd, með norðvestur-suðausturlegu. Á því eru a.m.k. 24 rústir eða dokkir sem eru mismunandi að stærð og lögun. Er sú stærsta um 15 x 6 m að stærð en sú minnsta um 5 x 4 m að stærð. Dýpt tóftanna er á bilinu 0,5-1 m og dreifast þær nokkuð óreglulega um svæðið.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 2; Land og fólk, 345, Hiti er á við hálfa gjöf, bls.147-148; at Gásir 2003. An interim report.

Excavations

Teikning 29: Rústasvæði NP-062:058.
Grófteikning gerð eftir uppmælingu með GPS handtæki. Skástrikaða svæðið sýnir staðsetningu tóftar NP-062:013 innan þess ásamt kálgarði sem er sambyggtur henni.

NP-062:059 tóft óþekkt

66°30.684N 16°25.715V

Tóft er um 13 m vestan við tóft 014 og um 20 m vestan við rústasvæði 058 í Borgarnesi.

Grasi gróið og vallent nes við sjó.

Tóftin, sem er einföld, er um 5 x 3 m að stærð og snýr norður-suður. Hleðslur eru nokkuð signar og algrónar og nær hleðsluhæð mest um 0,2 m. Ekki sjást greinileg merki um dyr inn í tóftina. (Sjá teikningu með tóft NP-062:014)

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Ljósmynd 46: Tóft NP-062:059 Horft til austurs.

NP-062:060 tóft óþekkt

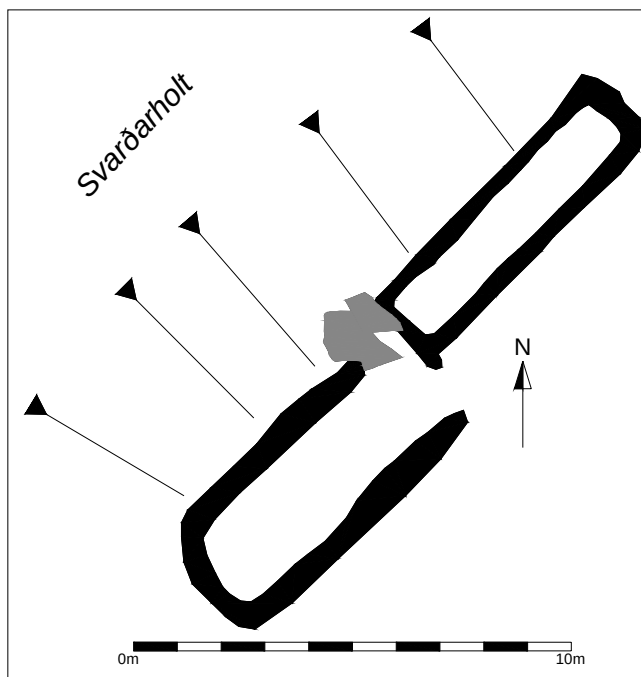
66°29.907N 16°25.730V

Svarðarholt nefnist framhald Smiðjuhóls (sjá 002) til suðausturs, utan túngarðs (sjá 040) og tengist nafnið líklega svarðartekju í Bæjarmýri/Mýri (sjá 045). Tóft er við suðausturenda Svarðarholts.

Undir grasi vöxnu klapparholti.

Tóftin er samsett úr tveimur hólum sem bæði snúa austnorðaustur-vestsuðvestur og er heildarstærð hennar um 14 x 4 m að utanmáli. Vestsuðvesturhólflið er um 7x 3 m að stærð að utanmáli en austnorðausturhólflið sem er sambyggt hinu við norðausturhorn, er um 7 x 2 m að stærð að utanmáli. Klappir Svarðarholts mynda norðvesturhlið beggja hólfa. Hleðslur eru talsvert signar og gengnar til en hleðsluhæð nær mest um 0,4 m. Hvergi sést í hleðslugrjót. Dyr eru greinilegar á austnorðausturenda vestsuðvesturhólfsins en engar dyr eru greinilegar á austnorðausturhólfinu. Hlutverk þessarar tóftar er ekki ljóst, en þó er mögulegt að um sé að ræða leifar af stekk þar sem tóftin ber nokkuð svipmót af slíkum mannvirkjum sem hafa verið skráð víða annarsstaðar á landinu.

Hættumat: hættu, vegna ábúðar

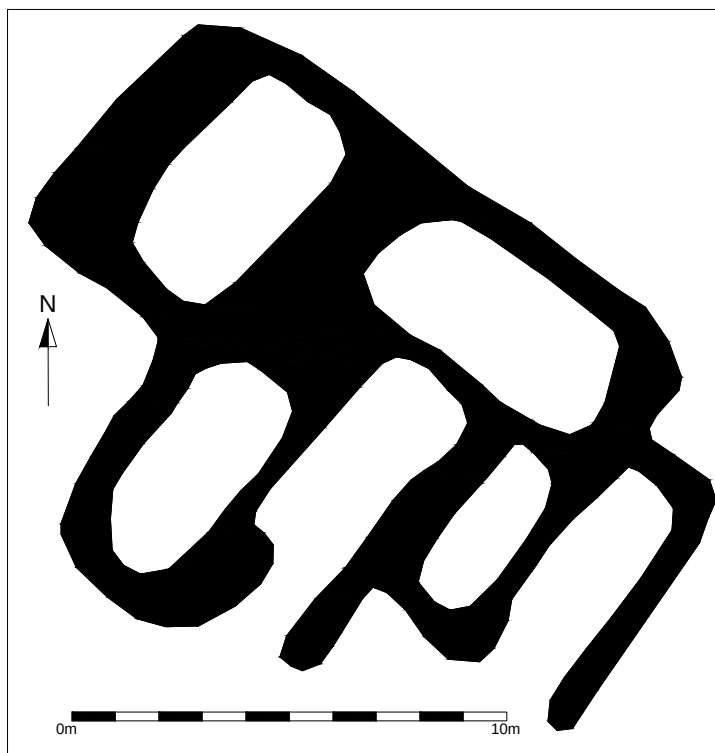

Teikning 30: Tóft NP-062:60

NP-062:061 tóft óþekkt

66°30.714N 16°27.970V

"Vellenn Katla austare, hjáleiga í eyði síðan næstu fardaga. Bygð fyrir manna minni vestur með

Teikning 31: Tóft NP-062:061 í Vellankötlu. Sjá einnig teikningu 12 hér frammar

sjónum, afdeild einasta að túni," segir í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. "Suðvestur af Kolhólum [sjá 018], norðan við Skerjalón, er eyðibýlið Vellankatla. Þar eru heilmiklar tóftir. Hún er við Vellankötluvatn vestur af Skerjalónum [sjá 018]," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt jarðabók Árna og Páls virðist bærinn hafa farið í eyði um vorið 1712. Í Manntalinu 1703 er nefndur Magnús Bjarnason bóndi á "Vellandikötlun" en bærinn sagður hjáleiga frá Grjótnesi. Jarðabók Árna og Páls nefnir þó enga hjáleigu með þessu nafni í landi Grjótness og er því mögulegt að um sé að ræða villu í manntalinu og Vellandikatlan sem þar er nefnd sé í raun sú sem hér um ræðir í landi Oddsstaða. Vellankatla er syðst á breiðum tanga sem gengur út í norðanvert Vellankötluvatn. Þar eru, eins og kemur fram í texta örnefnaskrár, "heilmiklar tóftir" og eru þær umkringdar túngarði. Alls er um að ræða 5 tóftir. Tvær þær veglegustu eru hlið við hlið, syðst á svæðinu, fram á vatnsbakkanum og er sú austari af þeim talin líklegri sem leifar bæjarhúsa þar sem hún er stærri og flóknari að en sú vestari. Er vestari tótin skráð hér, en austari tóftin er skráð undir númerinu 019. Hinar tóftirnar í Vellankötlun eru svo skráðar undir númerunum 062, 063 og 064 en túngarðurinn er skráður undir númerinu 065. Þýfður votlendur grasmói á bakka stöðuvatns.

Tóftin er um 17 x 13 m að stærð, með vestnorðvestur-austsuðaustur stefnu og skiptist í 5 hólfa (sjá meðfylgjandi teikningu). Hún er nokkuð skýrari en tóft 019 þótt hleðslur hennar séu einnig farnar að hlaupa í þúfur. Er hleðsluhæð mest um 1 m hvergi sést í hleðslugrjóti. Er um að ræða tvær raðir hólfra

Ljósmynd 47: Tóft NP-062-061 í Vellankötlun. Horft til vesturs.

sem liggja vestnorðvestur-austsuðaustur. Eru fjögur þeirra suðvestan til í tóftinni en tvö norðaustan til. Hólfir í suðvesturröðinni eru öll með norðaustur-suðvesturlegu. Er austsuðaustasta hólfíð um 5 x 2 m að stærð og opið í suðvesturenda, það næsta um 4 x 1,6 m að stærð og lokað á alla kanta, það næsta þar á eftir um 7 x 2 m á stærð með dyr á suðvesturenda, en vestnorðvestasta hólfíð er um 5 x 2 m á stærð og lokað á alla kanta. Vestsuðvestara hólfíð í norðausturröðinni er um 6 x 3 m að stærð og liggur austsuðaustur-vestnorðvestur, en austnorðaustur hólfíð er um 5 x 3 m að stærð og liggur norðaustur-suðvestur. Bæði hófin á norðausturröðinni eru lokað á alla kanta og sjást hvergi dyr á þeim.

Hættumat: engin hætta

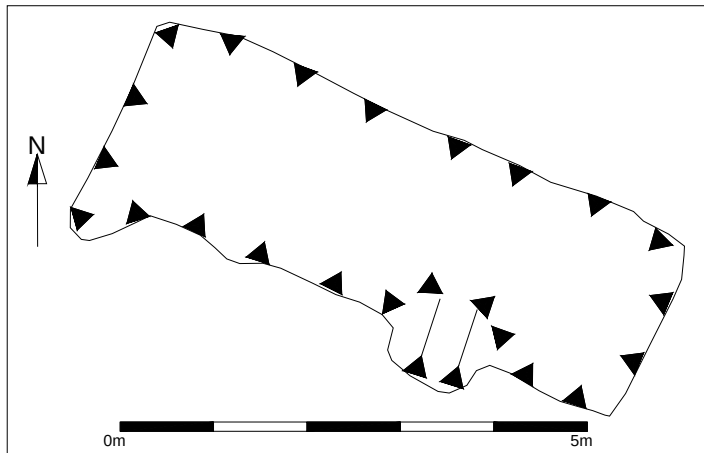
NP-062:062 tóft óþekkt

66°30.712N 16°27.940V

Tóft er um 4 m austur frá norðausturhorni tóftar 019 í Vellankötlu. Þýfður votlendur grasmói á bakka stöðuvatns.

Tóftin, sem er einföld, er niðurgráfin, um 6 x 2 m að stærð og snýr vestnorðvestur-austsuðaustur. Dyr eru austsuðaustarlega á suðvesturhlið hennar. Tóftin er um 0,8 m á dýpt og þrátt fyrir að hún sé algróin og farin að springa í þúfur, eru útlínur hennar samt nokkuð greinilegar.

Hættumat: engin hætta

Teikning 32: Tóft NP-062:062 í Vellankötlu (sjá einnig teikningu 12 hér framar.)

NP-062:063 tóft óþekkt

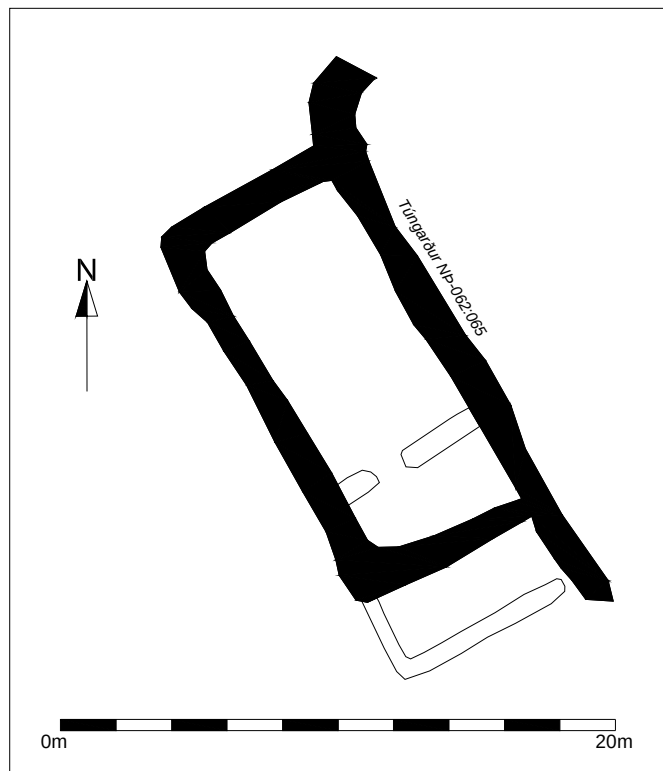
66°30.736N 16°27.839V

Tóft er byggð við innanverðan túngarð (065) sem er umhverfis rústasvæðið í Vellankötlu (sjá 019), um 65 m austnorðaustur af tóft 062.

Þýfður votlendur grasmói á bakka stöðuvatns.

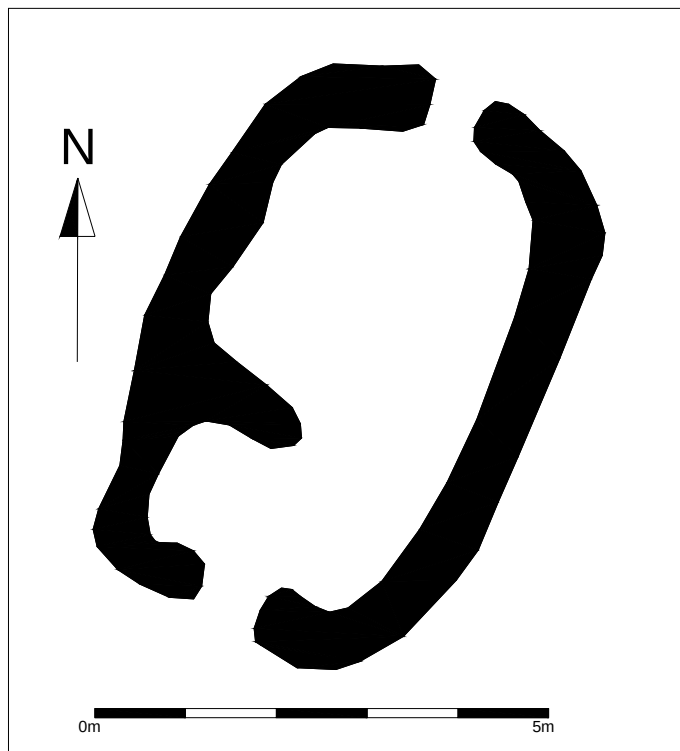
Tóftin er um 18 x 8 m að stærð og snýr hún nokkurn veginn norðvestur-suðaustur. Hleðslur eru mikið til sprungnar í þúfur og talsvert signar og því erfitt að greina lögun hennar, en þó virðist hún skiptast í þrjú hólfi. Austast er hólf sem er um 7 x 3 m að stærð að innanmáli og snýr það austnorðaustur-vestsuðvestur. Eru vestsuðvestur- og suðvesturveggir þess talsvert óljósir. Næst tekur við hólf sem er um 5 x 2 m að innanmáli og snýr einnig austnorðaustur-vestsuðvestur en því næst hólf sem er um 10 x 8 m að innanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. Veggur sem greinir síðastnefndu hólfina tvö að er fremur ógreinilegur. Mögulegar dyr eru á veggjarbrotinu sem greinir norðvestasta hólfið frá miðhólfinu. Hleðsluhæð er mest um 0,6 m.

Hættumat: engin hætta

Teikning 33: Tóft NP-062:063 í Vellankötlu (sjá einnig teikningu 12 hér framar.)

NP-062:064 tóft óþekkt

Teikning 34: Tóft NP-062:064 í Vellanköttlu (sjá einnig teikningu 12 hér framar.)

66°30.771N 16°27.945V

Tóft er um 100 m norður af tóft 019 á rústasvæðinu í Vellanköttlu.

Þýfður votlendur grasmói á bakka stöðuvatns.

Tóftin er um 6 x 5 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Skiptist hún í tvö hólf og er norðausturhólfíð um 3 x 3 m að innanmáli en suðvesturhólfíð er um 2 x 1,5 m. Langhliðar tóftarinnar eru bogadregnar. Tvennar dyr eru greinilegar á útveggjum tóftarinnar, á norðausturvegg og suðvesturvegg, en einnig eru dyr á milli hólfanna við austsuðaustur-langvegg. Hleðslur eru farnar að hlaupa talsvert í þúfur og nær hleðsluhæð mest um 0,5 m.

Hættumat: engin hættu

NP-062:065 garðlag túngarður

66°30.749N 16°27.984V

Túngarður afmarkar rústasvæðið í Vellanköttlu að norðan- og austanverðu. Er svæðið sem hann girðir af um 180 x 150 m að stærð.

Þýfður votlendur grasmói á bakka stöðuvatns.

Túngarðurinn sést á um 50 m löngum beinum kafla meðfram norðurjaðri svæðisins og um 160 m löngum hlykkjóttum kafla meðfram austurjaðrinum. Hleðslur eru mikið signar og hlaupnar í þúfur, og ná þær mest um 0,6 m hæð og um 1 m á breidd. Hvergi sést í hleðslugrjót. Svæðið utan túngarðsins er talsvert stórpýft og mikið vaxið lyngi en innan hans er yfirleitt gras og öllu smáþýfðara. Þar sem túngarðurinn er alveg horfinn er þessi gróðurskipting samt enn greinileg. Heildarlengd túngarðsins hefur verið um 340 m og eru þá meðtaldir þeir hlutar hans sem eru horfnir (sjá annars teikning 12 hér að framan).

Hættumat: engin hættu

NP-062:066 náma rista
Ummerki um torfristu eru á bakka
Vellankötluvatns, fast sunnan við tóft 061.
Votlendur bakki stöðuvatns.
Eru þessi ummerki hvað greinilegust á um 20 x
10 m stóru svæði (vestnorðvestur-
austsuðaustur). Er nokkuð örugglega um
torfristu að ræða sökum þess hversu grunn
þessi ummerki eru, en mógrafi væru dýpri.
Hættumat: engin hættu

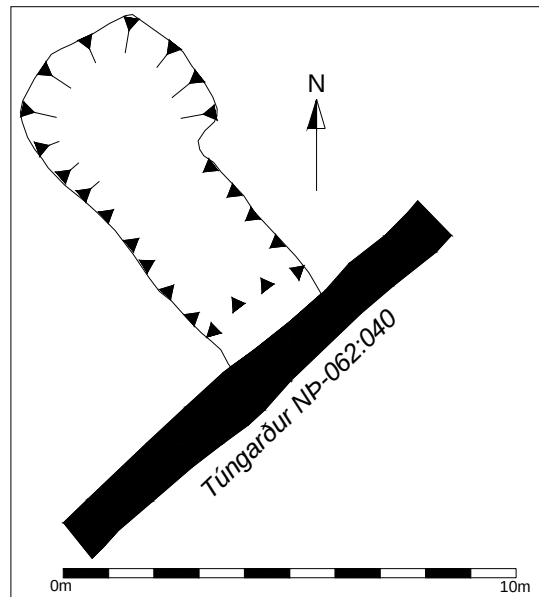
66°30.712N 16°27.984V

Ljósmynd 48: Ummerki um torfristu, NP-062:066. Horft til suðurs

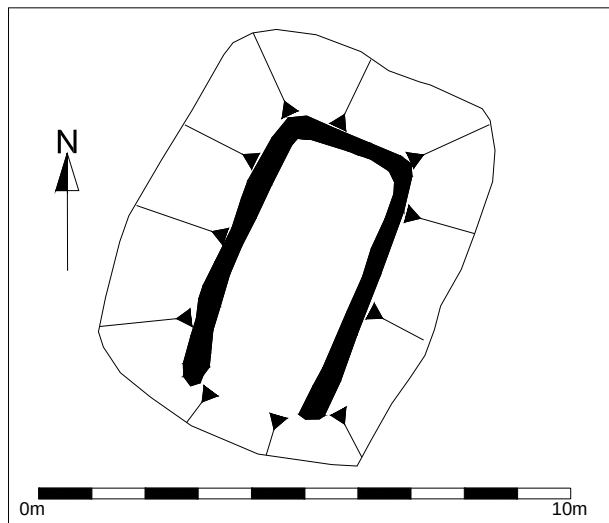
NP-062:067 tóft óþekkt
Fornleg tóft er sambyggð innanverðum túngarðinum
(sjá 040) umhverfis Oddsstaðatún þar sem hann
liggur meðfram austurjaðri túnsins, rétt
austsuðaustan við Draugatóft 005.
Þýfður grasmói á skammt frá sjávarbakka.
Tóftin, sem er einföld er um 8 x 4 m, með stefnuna
vestnorðvestur-austsuðaustur, virðist að öllu leyti
niðurgráfin. Tóftin er þó það afmynduð af þýfi að ekki
er loku fyrir það skotið að vegghleðslur leynist undir
sverði, en hvergi sést þó í hleðslugrjóti. Er tóftin um
0,5-0,6 m að dýpt.
Hættumat: hættu, vegna ábúðar

66°29.931N 16°25.727V

Teikning 35: Tóft NP-062:067

NP-062:068 tóft óþekkt

Teikning 36: Tóft NP-062:068 á Svarðartanga

66°29.865N 16°25.541V

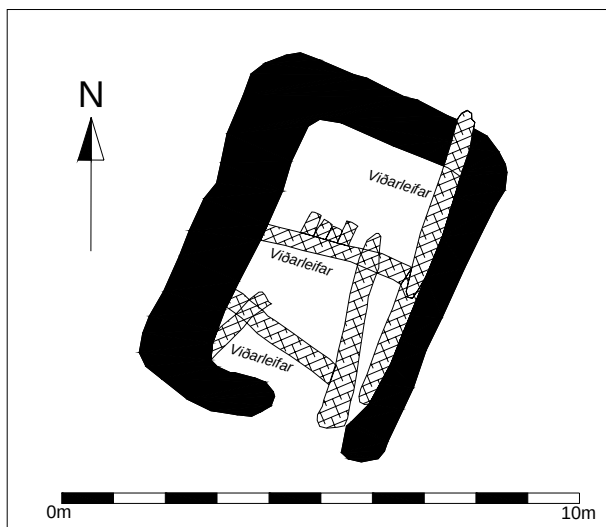
Tvær tóftir eru á Svarðartanga (sjá 032), mögulega eftir mókofa og er önnur þeirra fremst (austnorð-austast) á tunganum en hin (sjá 069) er um 30 m vestsuðvestar. Er sú fyrrnefnda skráð hér.

Mýrlendur tangi við sjó.

Tóftin er um 5,5 x 2,5 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Er hún á dálitlum hól eða stalli, mögulega manngerðum sem er um 7 x 6 m að stærð og um 0,4 m á hæð. Tóftin er einföld og eru vegghleðslur hennar fremur óljósar og ná mest um 0,2 m hæð. Austsuðaustur-langveggur tóftarinnar og norðausturgafi eru í hvað bestu ástandi, en vestnorðvestur-langveggurinn er vart greinanlegur. Virðist tóftin hafa verið opin í suðvesturenda, en engar dyr eru annars greinlegar. Hvergi sést í hleðslugrjót.

Hættumat: engin hætta

NP-062:069 tóft óþekkt

Teikning 37: Tóft NP-062:068 á Svarðartanga

66°29.871N 16°25.494V

Tvær tóftir eru á Svarðartanga (sjá 032), mögulega eftir mókofa og er önnur þeirra (sjá 068) fremst (austnorð-austast) á tunganum en hin er um 30 m vestsuðvestar. Er sú síðarnefnda skráð hér.

Mýrlendur tangi við sjó.

Tóftin, sem er einföld, er um 7 x 5 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Tóftin virðist að grunnni til vera úr torfi, en efri hluti veggja og líklega þekjan virðast hafa verið úr timbri. Má enn sjá leifar timburhluta byggingarinnar í tóftinni, þ.e. stoðir og borð. Hleðsluhæð torfveggja er mest um 1 m. Dyr eru á suðvesturgafli. Hvergi sést í hleðslugrjót.

Hættumat: engin hætta

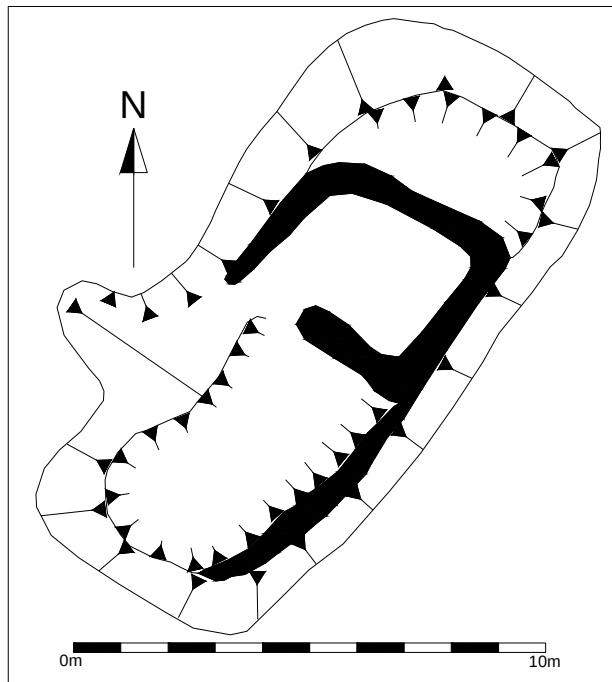
NP-062:070 tóft óþekkt

66°30.706N 16°26.084V

"Sunnan við tjörnina, [Mjóutjörn] eru Selibrekkuhólar. Smátættur eru neðanvert í Selibrekkuhólum nyrst, við Örfaratjörn, en ekki er vitað, hvort þar hefur verið sel." Selibrekkuhólar er langur hólarani meðfram vestanverðri Örfaratjörn. Lítil tóft er við norðurenda Selibrekkuhóla vestsuðvestur af litlu eiði, svonefndri Selibrekkuástíflu, sem er á milli Örfaratjarnar og Mjóutjarnar (sjá 017). Ekki eru líkur til þess að það sé af þessu mannvirki sem Selibrekkuhólar draga nafn sitt en líklegri tóft er uppi á hábungu hólanna beint austur af Oddstaðaborg og er hún skráð hér.

Uppi á grasi og lyngi grónu grjótholti.

Tóftin er um 14 x 7 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Skiptist hún í 3 hól og er norðaustasta hólfið um 4 x 2 m að innanmáli, miðhólfið um 3 x 3 m að innanmáli en norðvestasta hólfið er um 6 x 3 m að innanmáli. Hleðslur eru mikið gengnar til, signar og afmyndaðar af þýfi og nær hleðsluhæð mest um 0,4 m. Hvergi sést í hleðslugrjót.

Teikning 38: Tóft NP-062:070 á Selibrekkuhólum.

NP-062:071 tóft óþekkt

66°30.675N 16°26.257V

Svonefnd Selibrekkuhólamýri er vestan við Selibrekkuhóla (sjá t.d. 070). Er hún nokkuð vatnsmikil og mikið um smátjarnir og hólma á milli þeirra. Tóftaþyrping er á smáhólum í mýrinni, um 140 m vestsuðvestur af tóft 070 sem er á hábungu Selibrekkuhóla. Er alls um að ræða fjórar tóftir sem mögulega eru eftir heystæði. Sú þeirra sem skráð er hér er nyrst en hinar eru skráðar sem 072, 073 og 074.

Grasi gróinn hólmi í mýrlendi.

Tóftin er um 5 x 4 m að stærð og snýr austur-vestur og er hún opin í austurenda. Hleðsluhæð er mest um 0,3 m. Líklegt er að um heystæði sé að ræða þar sem tóftirnar eru fremur óvandaðar að gerð og staðsettar á hólma í mýrlendi, sem ekki er ólíklegt að hafi verið slegið.

Hættumat: engin hætta

NP-062:072 tóft óþekkt

66°30.670N 16°26.259V

Tóft er um 2 m suður af tóft 071 í Selibrekkuhólamýri.

Grasi gróinn hólmi í mýrlendi.

Tóftin sem er hringlaga er um 7 m í þvermál og er hleðsluhæð mest um 0,3 m. Ekki sjást ummerki um dyr.

Hættumat: engin hætta

NP-062:073 tóft óþekkt

66°30.662N 16°26.252V

Tóft 073 sem hér er skráð, er um 13 m suðaustur af tóft 072 í Selibrekkuhólamýri.

Grasi gróinn hólmi í mýrlendi.

Tóftin er um 6 x 3 m að stærð og snýr vestnorðvestur-austsuðaustur. Er hún opin í vestnorðvesturenda. Hleðsluhæð er mest um 0,3 m.

Hættumat: engin hætta

NP-062:074 tóft óþekkt

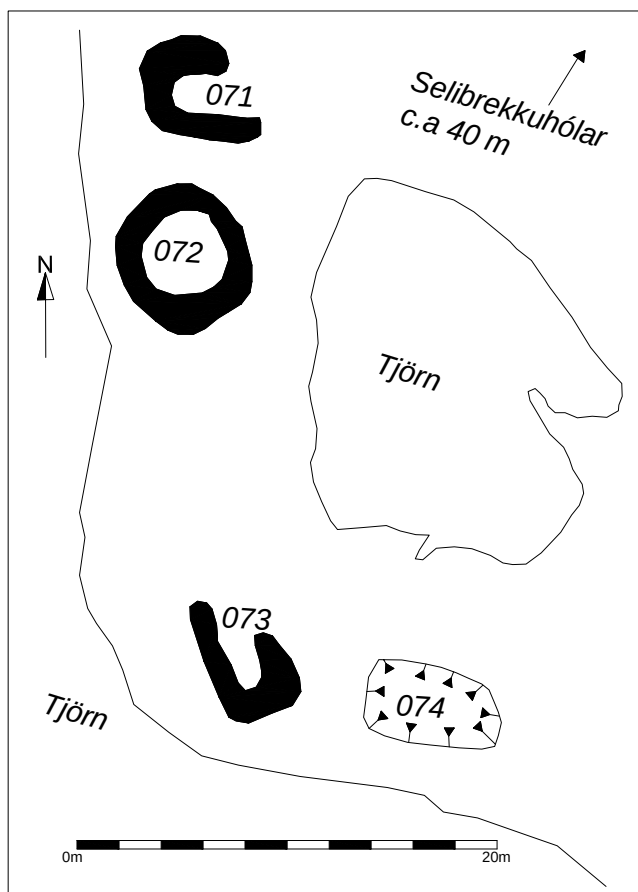
66°30.663N 16°26.245V

Tóft 074 sem hér er skráð, er um 3 m austur af tóft 073 í Selibrekkuhólamýri.

Grasi gróinn hólmi í mýrlendi.

Tóftin er um 6 x 3 m að stærð og snýr austur-vestur. Veggir eru á alla kanta tóftarinnar og sjálst hvergi ummerki um dyr. Hleðsluhæð er mest um 0,3 m.

Hættumat: engin hættu

Teikning 39: Tóftir NP-062:072-074 í Selibrekkuhólamýri

NP-062:075 tóft óþekkt

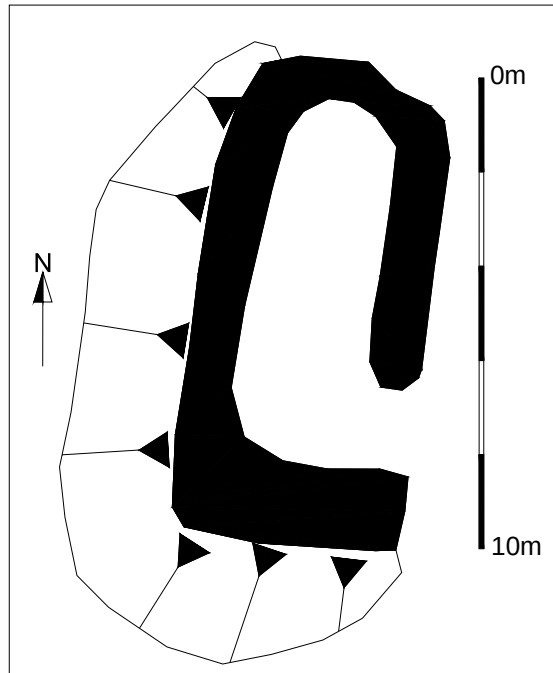
66°30.612N 16°24.598V

Tóft er austarlega í Vestarieyju á Oddsstaðalónum. Telur heimildamaður að um heytóft sé að ræða. Fjarlægð norðaustur frá bæ er um 1,6 m.

Grasi gróin eyja.

Tóftin er um 6,5 x 3,5 m að stærð og liggur norður-suður. Tóftin er vaxin háu melgresi og því erfitt að greina vegggleðslur. Hleðsluhæðin virðist þó vera um 0,4 m. Dyr eru syðst á austurlangvegg.

Hættumat: engin hættu

Teikning 40: Tóft NP-062:075 í Vestaríeyju.

NP-062:076 tóft óþekkt

66°30.568N 16°24.971V

Grjóthlaðin tóft eftir byrgi er á svonefndum Skergarði, um 100 m norður af tóftunum í Náttþaga (sjá 035, 077, 078 og 079). Var það skýli vaktmanns sem hafði það hlutverk að verja æðarvarp í Oddsstaðaejum fyrir ágangi tófu.

Á uppgrónum malarkambi við sjó.

Tóftin er um 2,5 x 2 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Hleðslur eru mikið til hrundar og ná þær mest um 0,3 m hæð. Tóftin er opin í suðvesturenda.

Hættumat: engin hætta

Ljósmynd 49: Tóft NP-062:076 á Skergarði. Horft í norðaustur.

NP-062:077 tóft óþekkt

66°30.503N 16°22.956V

Þrjár tóftir eru í hnapp í Náttþaga 035 og er mögulegt að um sé að ræða heystæði þar sem tóftirnar eru ekki mjög vandaðar að gerð, þótt ekki verði fullyrt um það að svo stöddu. Er austasta tóftin skráð hér.

Vallgróið flatlendi við sjó.

Tóftin sem er einföld, er um 3 x 3 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Er hún opin í norðausturenda. Hleðslur eru mikið signar og ná þær mest um 0,2 m hæð.

Hættumat: engin hætta

NP-062:078 tóft óþekkt

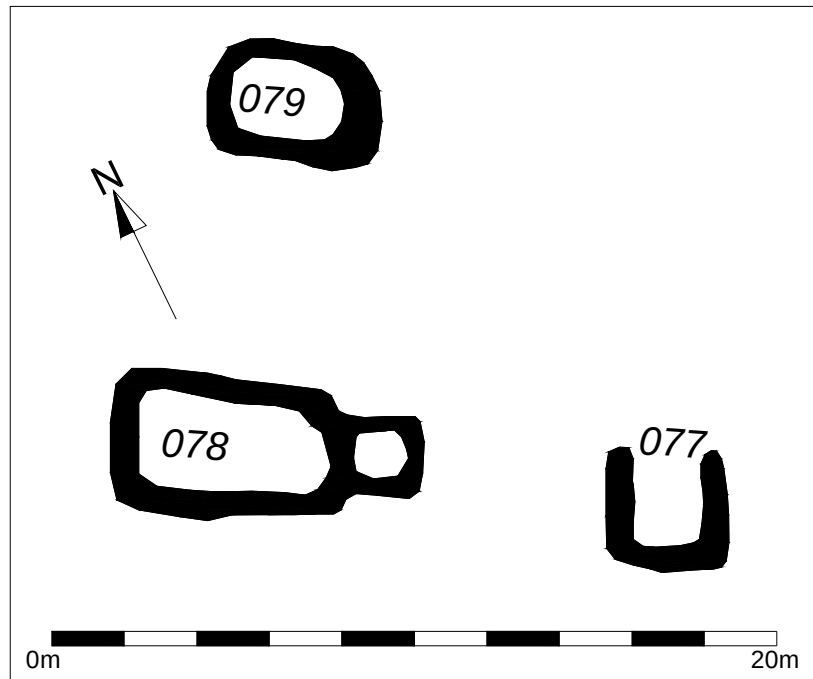
66°30.504N 16°22.972V

Tóft 078 er um 5 m vestnorðvestur af tóft 077 í Nátthaga 035.

Vallgróið flatlendi við sjó.

Tóftin er um 8 x 3,5 m að stærð og snýr vestnorðvestur-austsuðaustur. Skiptist hún í tvö misstór hólfi og er austsuðaustur hólfið um 2 x 2 m að stærð en það vestnorðvestara er um 6 x 3,5 m að stærð að utanmáli. Hleðsluhæð er mest um 0,5 m. Engar dyr eru greinanlegar á tóftinni. Hvergi sést í hleðslugrjóti.

Hættumat: engin hættu

Teikning 41. Tóftir NP-062:077-079 í Nátthaga.

NP-062:079 tóft óþekkt

66°30.508N 16°22.969V

Tóft 079 er um 6 m norðaustur af tóft 078 í Nátthaga 035.

Vallgróið flatlendi við sjó.

Tóft 079 er talsvert óljósar en 077 og 078. Er nokkuð erfitt að greina vegggleðslur en tóftin virðist hafa verið um 4 x 3 m að stærð og snýr hún vestnorðvestur-austsuðaustur. Hleðsluhæð er mest um 0,2 m.

Hættumat: engin hættu

NP-062:080 Skálanes heimild um lendingu

"Fyrir vestan Vellankötlú [sjá 019] og Vellankötluvatn heitir Skálanes; þar eru Skálanestættur, sem taldar voru verbúðatóftir, enda mun þarna hafa verið útræði," segir í örnefnaskrá. Skálanes er skammt vestur af norðurenda Vellankötluvatns. Ekki er hægt að sjá augljósar lendingar við Skálanes og er fremur aðgrunnt þar. Þó er ekki loka fyrir það skotið að aðstæður hafi breyst umtalsvert í frá þeim tíma sem útræði var úr Skálanesi. eru skráðar 5 tóftir í Skálanesi undir númerunum 021-025, en lending við Skálanes er skráð hér þótt ekki sé alveg ljóst hvar hún hefur verið.

Vallgróið nes.

Ekki sést til fornleifar.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Oddstaðir, bls. 3-4, 6

NP-062:081 Skálaneshörgur örnefni óþekkt

66°30.564N 16°28.132V

"Fyrir vestan Vellankötlú [sjá 019] og Vellankötluvatn heitir Skálanes; þar eru Skálanestættur [sjá 021-025], sem taldar voru verbúðatóftir, enda mun þarna hafa verið útræði... Suður frá Skálanesi er mýrin

nefnd Skálanesmýri og liggur að Lónakeldu, sem hér er á merkjum...Austur frá Lónakeldu gengur mel- og grágrýtishryggur, sem nefndur er Skálaneshörgur. Ekki sjást mannvirki á Skálaneshörg, en staðurinn er samt sem áður skráður þar sem hörða- örnefni hafa löngum verið talin geta tengst heiðnum átrúnaði þótt ekki sé alveg ljóst með hvaða hætti.

Grágrýtishryggur.

Hættumat: engin hætt

Heimildir:Ö-Oddstaðir, bls. 3-4

5. Tölfræði og hættumat. Rannsóknir og kynning.

Tölfræði/Hlutverk

Alls voru skráðar 81 fornleif í landi Oddsstaða. Skiptast þær í mismunandi flokka eftir hlutverki eins og sést í eftirfarandi töflu:

Tafla 2. Talning/Hlutverk	
Hlutverk	Fjöldi
náttúruvættur	1
brú	1
bústaður	1
býli	1
eyktamark	1
fjárhús	2
hesthús	1
hjallur	1
hlaða	2
hrútakofi	1
kálgarður	2
kolagröf	1
lambhús	1
leið	4
leikvöllur	1
lending	3
mógrafir	3
nátthagi	1
óþekkt	35
rista	1
samgöngubót	1
sel	1
skotbyrgi	1
smiðja	1
stekkur	2
túngarður	2
uppsátur	1
útihús	2
varnargarður	1
verbúð	5

Hættumat

Hættumat var gert fyrir alla staði á vettvangi og er Tafla 2 samantekt á því.

Tafla 2. Talning/Hættumat	
Hættumat	Fjöldi
engin hætta	49
hætta	31
stórhætta	1

Forsendur hættumatsins eru útskýrðar í inngangi að 3. kafla. Þær minjar sem eru ekki í neinni hættu eru oftast fjarri bæ og framkvæmdum sem fylgja umsýslu manna en þær sem teljast í hættu eru það langoftast einfaldlega vegna nálægðar við bæ. Hefðbundnum búskap var hætt á Oddstöðum árið 1962 en þó hefur jörðin og gamla íbúðarhúsið verið nýtt til sumardvalar af landeigendum, sem og hlunndi, þ.e varp, reki og silungsveiði. Því var ákveðið að meta það svo að minjar, í nágrenni við gamla Íbúðarhúsið og í nágrenni sumarhússins Afaborgar, væru í hættu vegna ábúðar, eða alls 26 fornleifar, auk einnar sem metin var í hættu vegna rofs. Fjórar minjar eru í hættu vegna landbrots og ein í stórhættu. Er um að ræða mögulegar verminjar (**NP-062:021-025**) í Skálanesi, um 2,6 km vestnorðvestur frá bæ. Er tóft **NP-62:021** sem er í stórhættu, horfin að hálfu leiti vegna ágangs sjávar og mögulegt að hinar þrjár geti lent í uppnámi af svipuðum orsökum.

Rannsóknir og kynning

Oddstaðir eru spennandi í rannsóknarlegu tilliti þar sem ekki höfðu farið fram miklar jarðabætur áður enn búskap var hætt þar. Því má í raun segja að jörðin sé nánast ósnortið minjasvæði. Mynda fornleifar á Oddsstöðum skemmtilega heild mannvirkja frá mismunandi búsetuskeiðum á jörðinni sem væri spennandi að rannsaka nánar í framtíðinni. Svo eitthvað sé tínt til þá hefur lítið rask orðið á og við heimatúnið sem og á sjálfum bæjarhólnum. Bæjarhólar eru þess eðlis að þeir eru að miklum hluta byggðir upp af byggingarleifum og öðrum mannvistarlögum sem hlaðist hafa upp á langri búsetu. Bæjum á Íslandi hefur gjarnan verið valinn staður á náttúrulegum hæðum eða hólum og hafa bæjarstæði haft tilhneigingu til að haldast nokkurn vegin óbreytt, í sumum tilvikum frá landnámsöld, fyrir utan smávegis tilfærslur á sömu torfu. Því hefur gjarnan orðið talsverð upphleðsla mannvistarlaga á litlu svæði. Á bæjarhól Oddstaða, sem er nokkuð veglegur, má greina rústir torfbæjarins sem stóð áður en núverandi íbúðarhús var byggt árið 1909 en auk þess eru líkur á því að eldri minjar

kunni að leynast þar undir. Í túninu og næsta nágrenni þess eru rústir útihúsa frá síðasta búsetuskeiði sem og eldri minjar. Hvað varðar það síðarnefnda er það einkum svæðið norðan og norðaustan við bæjarhólinn, þ.e á og við svonefndan Smiðjuhól, sem greinilega hefur að geyma minjar frá eldri tíð. Þar er m.a. að finna svonefnda Draugatóft (**NP-062:005**) og þótt Smiðjuhóllinn sjálfur hafi verið sléttaður, er ekki loku fyrir það skotið að þar kunni enn að leynast fornleifar undir sverði. Tóftirnar á rústasvæði **NP-062:058** við Oddsstaðaborg eru einnig athyglisverðar að því leyti að ef um fjárborgir er að ræða þá eru þær ekki líkar öðrum fjárborgum sem hafa verið rannsakaða á Íslandi hingað til. Ef hins vegar er um að ræða búðatóftir af einhverju tagi þá er fundinn áður óþekktur samkomustaður á Melrakkaslétu sem verður að teljast til stórtíðinda. Væri spennandi að fá úr því skorið með uppgreiftri hvert eðli og aldur þessara rústa er. Af öðrum athyglisverðum fornleifum mætti nefna þau samgöngumannvirki sem skráð eru, þ.e vegur **NP-062:044** og brú **NP-062:009**, sem bera vott um stórhug og framkvæmdagleði fyrri tíma og er mikilvægt að þeim sé haldið við eins og kostur er. Einnig mætti nefna rústasvæðið í Vellankötlum (**NP-062:019**, **061-066**), rústirnar í Seli (**NP-062:034**) og mögulega Selrúst á Selibrekkuhólum (**NP-062:070**). Væri til að byrja með vert að gera könnunarskurði í þessar minjar auk bæjarhólsins til þess að svara nokkrum grundvallarspurningum um aldur og þróun byggðar á Oddstöðum. Á grundvelli niðurstaðna úr slíkum könnunum mætti svo taka ákvarðanir um frekari rannsóknir á jörðinni. Ein fornleif var metin í Stórhættu eins og komið hefur fram, þ.e. tóft **NP-062:025** í Skálanesi. Stefnir allt í að hún muni hverfa alveg á næstu árum og þar með fornleifafræðilegar upplýsingar sem hún hefur mögulega að geyma, nema að til þess komi að látinn verði fara fram fullnaðaruppgröftur á henni. Verður Fornleifavernd ríkisins gert viðvart um málið.

Land Oddsstaða er ægifagurt og býr yfir ýmsum möguleikum hvað það varðar útivist af ýmsu tagi. Hægt væri að gera svæðið enn áhugaverðara með því að gefa þeim fornleifum og örnefnum, sem þar er að finna aukið, vægi og um leið tryggja varðveislu þeirra. Hefur það sýnt sig víða um land að áhugi fólks á þeim útivistarsvæðum, þar sem reynt hefur að gera menningarminjar sýnilegri, hefur aukist til muna þar sem slíkt gefur fólki færi á að sjá viðkomandi landslag með augum liðinna kynslóða. Er hægt að ná fram þessum áhrifum með tiltölulega litlum tilkostnaði t.d með merkingu fornleifa og gerð örnefna- og fornleifakorta sem nýst geta við skipulagningu gönguleiða. Vonast er til að þær upplýsingar sem þessi skýrsla hefur að geyma geti mögulega nýst á slíkan hátt í framtíðinni. Að lokum skal

bent á að ef til framkvæmda kemur á landi Oddsstaða í framtíðinni, sem hafa í för með sér jarðrask af einhverju tagi, þá er þessi skýrsla hugsuð sem tæki sem nota má við skipulag slíkra framkvæmda, svo hægt sé að koma í veg fyrir skemmdir á fornleifum. Ef til þess kemur, einhverra hluta vegna, að landeigendur telji að ekki verði hjá því komist að raska fornleifum, þá skal hafa samband við Fornleifavernd Ríkisins sem mun ákveða, með hvaða skilyrðum það verður gert.

Heimildir:

Heimildamenn

Guðrún Sigurðardóttir : Fædd 1948 á Oddsstöðum og uppalin þar.

Vera Sigríður Sigurðardóttir: Fædd 1940 í Núpskötlum, en uppalin á Oddsstöðum

Þorbjörg G. Sigurðardóttir: Fædd 1942 á Oddsstöðum og uppalin þar.

Kort:

Túnakort frá því c.a 1920

Háflugsmynd frá Landmælingum Íslands, dagsett 28.07.1990

Ritheimildir:

Birna Lárusdóttir: *Hiti er á við hálfa gjöf. Fjárhús, beitarhús og fjárborgir á Íslandi.* Ritgerð til MA-Prófs í fornleifafræði. Háskóli Íslands, Hugvísindadeild 2005.

Howell Magnús Roberts: Excavations at Gásir 2003. An interim report. Rannsóknarskýrsla Fornleifastofnunnar Íslands nr. FS238-01075. Reykjavík 2004.

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Þingeyjarsýsla. Kaupmannahöfn 1943

J. Johnsen. *Jarðatal á Íslandi. Með brauðalýsingum, fólkstölu í hreppum og prestaköllum, ágrípi úr búnaðartöflum 1835-1845, og skýrslu um sölu þjóðjarða á landinu.* Kaupmannahöfn 1847.

Landi og Fólk, Byggðasaga Norður-Þingeyinga. Ritstj. Runólfur Elentínusson. Búnaðarsamband Norður-Þingeyinga 2003

Manntal 1703

Þingeyjarsýslur. Sýslu og sóknarlýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1844. Reykjavík 1994.

Örnefnaskrá Oddsstaða.

Viðauki 1. Hnitaskrá í ISN93

Samtala	Lengd	Breidd
NP-062:001	614375.52	669469.1
NP-062:002	614422.86	669463.97
NP-062:003	614411.42	669461.41
NP-062:004	614426.6	669507.95
NP-062:005	614432.52	669478.57
NP-062:006	614389.92	669580.73
NP-062:007	614351.06	669655.49
NP-062:008	614324.43	670154.49
NP-062:009	614301.75	670592.35
NP-062:010	614353.43	670806.95
NP-062:011-012	614533.11	670634.96
NP-062:013	614471.97	670836.53
NP-062:014	614423.84	670861.78
NP-062:015	614327.98	669497.11
NP-062:016	614397.41	669541.29
NP-062:017	614160.93	671071.24
NP-062:018	612997.04	671201.61
NP-062:019	612763.32	670839.49
NP-062:020	612817.56	670269.68
NP-062:021	612244.98	670669.47
NP-062:022	612163.13	670831.99
NP-062:023	612142.62	670856.06
NP-062:024	612138.87	670868.88
NP-062:025	612129.21	670870.45
NP-062:026	613676.12	668523.55
NP-062:027	613313.21	669736.35
NP-062:031	614332.32	669302.04
NP-062:032	614601.55	669343.85
NP-062:033	614866.24	667626.72
NP-062:034	615291.08	669581.33
NP-062:035	616457.34	670608.72
NP-062:036	616769.76	670421.35
NP-062:037	614269.8	669433.6
NP-062:038	614268.22	669455.09
NP-062:039	614281.04	669419.79
NP-062:040	614436.86	669430.24
NP-062:041	614367.23	669475.8
NP-062:042	614350.27	669363.18
NP-062:043	614318.12	669291.98
NP-062:044	614583.8	669255.89
NP-062:045	614489.92	669358.84
NP-062:046	614385.97	669535.17
NP-062:047	614379.86	669542.08
NP-062:048	614367.63	669352.14
NP-062:049	616506.84	670556.85
NP-062:050	614381.04	669522.75
NP-062:051	614571.96	670749.94
NP-062:052	613130.77	670188.22
NP-062:053	612290.74	670927.85
NP-062:054	612488.77	670979.72
NP-062:056	612581.07	671110.88

NP-062:057	613160.94	671266.31
NP-062:058	614452.05	670855.07
NP-062:059	614410.63	670859.21
NP-062:060	614458.36	669415.25
NP-062:061	612736.89	670847.38
NP-062:062	612786.2	670845.6
NP-062:063	612832.94	670892.94
NP-062:064	612751.88	670954.28
NP-062:065	612828.8	670916.21
NP-062:066	612726.63	670844.22
NP-062:067	614458.75	669460.03
NP-062:068	614636.46	669356.67
NP-062:069	614601.55	669343.66
NP-062:070	614135.68	670888.4
NP-062:071	614010.04	670827.06
NP-062:072	614008.66	670817
NP-062:073	614014.38	670802.61
NP-062:074	614019.51	670803.39
NP-062:075	615243.75	670760
NP-062:076	616453.59	670728.05
NP-062:077	616469.17	670607.34
NP-062:078	616457.34	670608.53
NP-062:079	616459.51	670616.61
NP-062:081	612628.61	670564.35
Sökkull frá 20. öld	612489.36	671002.01
Vatnsendi	615358.54	667265.98

Viðauki 2. Fornleifakort

ODDSSTADIR NP-062. FORNLEIFAKORT 1

NP-062.020

NP-062.052

NP-062.008

NP-062.027

NP-062.007

NP-062.006

NP-062.016

NP-062.047

NP-062.046

NP-062.015

NP-062.050

NP-062.004

NP-062.005

NP-062.041

NP-062.003

NP-062.038

NP-062.007

NP-062.037

NP-062.040

NP-062.039

NP-062.002

NP-062.060

NP-062.001

NP-062.042

NP-062.045

NP-062.043

NP-062.048

NP-062.068

NP-062.031

NP-062.032

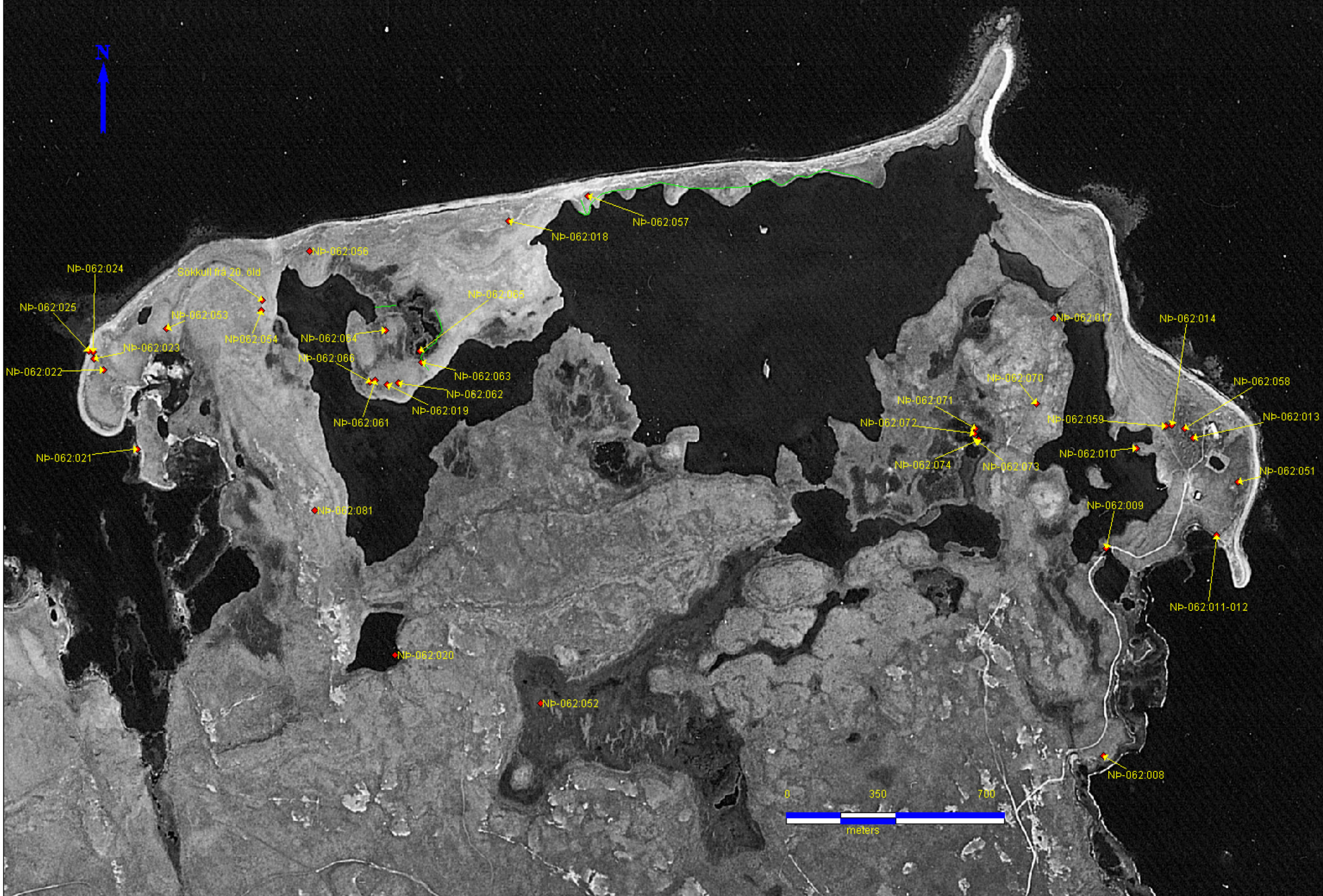
NP-062.069

NP-062.044

NP-062.034

NP-062.026

NP-062:075

NP-062:076

NP-062:078

NP-062:079

NP-062:035

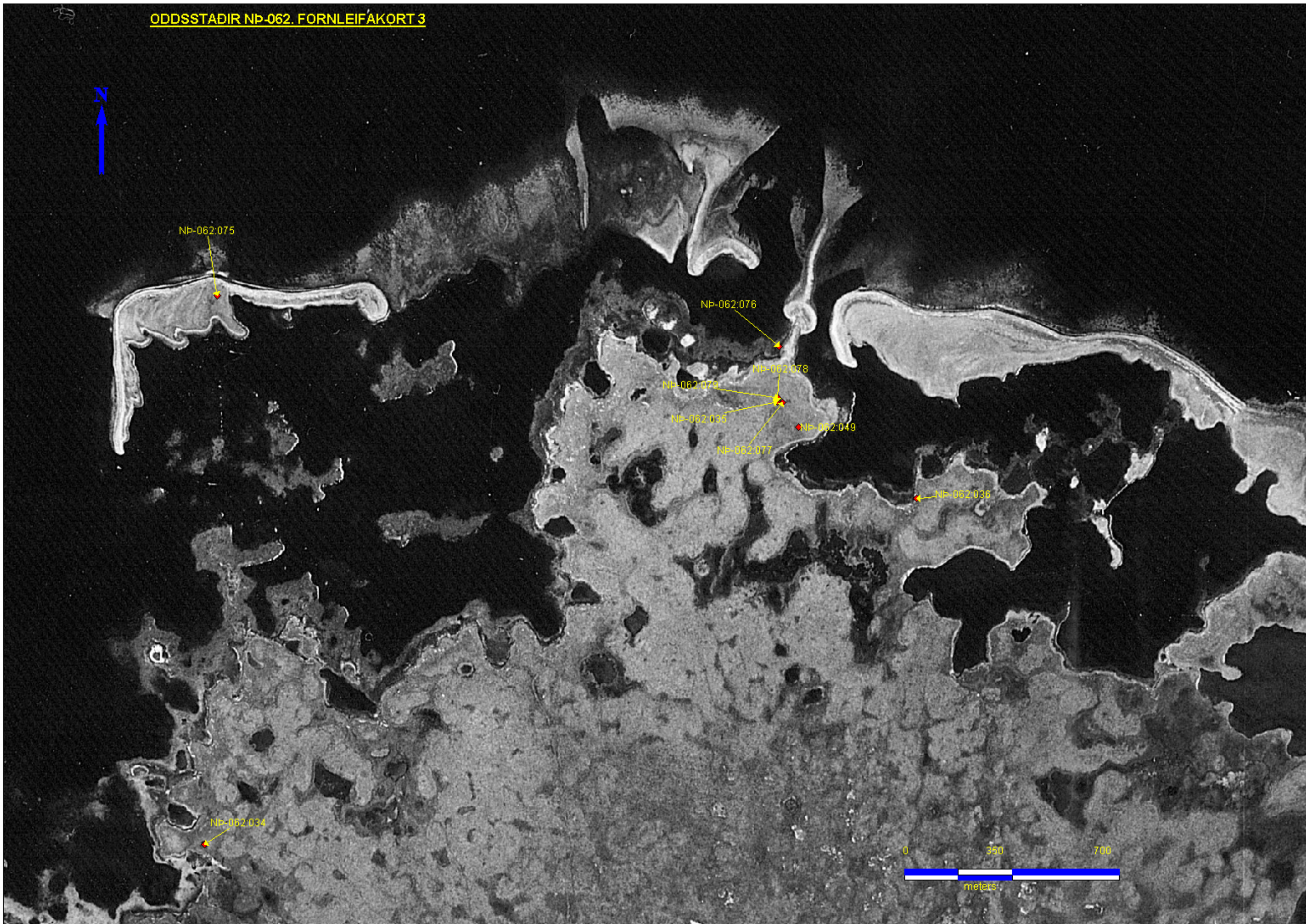
NP-062:077

NP-062:049

NP-062:036

NP-062:034

0 350 700
meters

ODDSSTADIR NP-062. FORNLEIFAKORT 4

NP-062:026

NP-062:033

Vatnsendi

